

Tre vägar till den öppna högskolan (SOU 2004:29)

Remiss från Utbildningsdepartementet

Remisstid 14 juni 2004

Borgarrådsberedningen föreslår kommunstyrelsen besluta följande

1. Som svar på remissen överlämnas och återopas denna promemoria.
2. Protokollet i detta ärende förklaras omedelbart justerat.

Föredragande borgarrådet Erik Nilsson anför följande.

Bakgrund

Utbildningsdepartementet har för yttrande remitterat *Tre vägar till den öppna högskolan* (SOU 2004:29). Sammanfattningen redovisas i *bilaga 2*.

Endast mindre ändringar i tillträdesreglerna till universitet och högskolor har gjorts sedan nuvarande system infördes inför antagningen till höstterminen 1997. Erfarenheterna av dagens tillträdessystem visar att reglerna i vissa avseenden fått oönskade effekter. De har exempelvis bidragit till en minskad direktövergång från gymnasieskola till högskola och att andelen unga nybörjare i högskolan som kompletterat sina betyg i gymnasial vuxenutbildning har ökat. Mot denna bakgrund och med anledning av de förslag som Gymnasiekommittén har presenterat till ny struktur för gymnasieskolan, ansåg regeringen att bestämmelserna i 7 kap. högskoleförordningen (1993:100) om tillträde till grundläggande högskoleutbildning behövde ses över.

Utredningens uppdrag har varit att lämna förslag till nya regler för tillträde till grundläggande högskoleutbildning. Utgångspunkterna för arbetet var att öka direktövergången till högskolan, att uppmuntra elevers prestationer i gymnasieskolan, att minska konkurrenskompletteringen samt att bidra till en breddad rekrytering. Utredningen föreslår en rad förändringar av dagens system, bl.a. föreslås ökade krav för att uppnå grundläggande behörighet samt minskade möjligheter till så kallad konkurrenskomplettering.

Remisser

Ärendet har remitterats till stadsledningskontoret, utbildningsnämnden, Kista stadsdelsnämnd samt Stockholms Näringslivskontor AB.

Stadsledningskontoret anser att utredningens mål, att uppmuntra elevers prestationer i gymnasieskolan samt att bredda rekryteringen till högre utbildning, är bra. Dessa mål är dock inte helt lätta att förena med de övriga målen, att öka direktövergången från gymnasieskola till högskola samt att minska konkurrenskompletteringen. Vissa av utredningens förslag till åtgärder kan få motverkande effekt på de mål som finns för utredningen.

Utbildningsnämnden är i huvudsak positiv till utredningens olika förslag. De ökade kraven på grundläggande behörighet bör dock kompletteras med ett krav på lägst

betyget Godkänd också i matematik A. Nämnden påpekar att förslaget att lokala kurser ej bör räknas med vid meritvärdering inte blir aktuell om regeringens proposition ”Kunskap och kvalitet - elva steg för utvecklingen av gymnasieskolan” antas i riksdagen. I den föreslås att lokala kurser kvalitetssäkras genom godkännande av skolverket. Nämnden är också tveksam till förslaget om ikraftträdande hösten 2007 eftersom elever som börjar gymnasiet hösten 2004 får besked om de nya reglerna under sitt första gymnasieår. I övrigt tillstyrkes utredningens förslag.

Kista stadsdelsnämnd anser att vissa av de föreslagna förenklingarna i reglerna är positiva men anser att det ändå sammantaget finns stora risker med skärpta krav både för unga och vuxna studerande. Den tredje behörighetsgrunden där de enskilda högskolorna bestämmer själva, tar tid att utveckla och under tiden kommer främst de vuxna hamna i stor osäkerhet. Högskolan måste tillföras varaktiga ekonomiska incitament för sin tredje uppgift om det ska bli någon hållbar utveckling på detta område. Utredningen knyter alltför lite an till målen om det livslånga lärandet och för lite hämtar hem internationella erfarenheter. Ett samarbete med Åbo akademi skulle ge en möjlighet att i praktiken pröva ett annat sätt att tänka när det gäller tillträde till högskolan.

Styrelsen för Stockholms Näringslivskontor AB välkomnar utredningens intentioner att ge starkare incitament till elever att fullfölja påbörjad gymnasieutbildning och utan fördröjning söka in vid högskolan. Den invändning som kan resas mot förslagen är att en skärpning av möjligheterna till komplettering försvårar för personer med otillräckliga betyg från gymnasiet att senare i livet komma in på en attraktiv högskoleutbildning. Möjligheter till livslångt lärande och återkommande utbildning är en viktig tillväxtfråga för både individer och arbetsliv. Styrelsen för Näringslivskontoret finner därför att, om utredningens förslag genomförs, särskild uppmärksamhet bör ägnas åt att icke önskvärda effekter uppstår vad avser vuxnas lärande och återkommande utbildning. Det är också angeläget att - utöver en översyn av tillträdesreglerna till högskolan - det utvecklas ett fungerande system för yrkesutbildningar på gymnasial och eftergymnasial nivå.

Mina synpunkter

Rekryteringen till högskolan måste breddas. Även om de senaste mätningarna visar att den sociala och etniska snedrekryteringen minskat är den ändå alldeles för hög. Dessutom kan vi se att det idag finns en kraftig snedfördelning *inom* högskolan. Studenter vars föräldrar är högutbildade tenderar att välja vissa utbildningar medan studenter med lågutbildade föräldrar samlas på andra utbildningar. Vill vi ha en arbetsmarknad och ett samhälle som präglas av mångfald där olika perspektiv, bakgrunder och erfarenheter kan mötas och samverka så måste vi eliminera de faktorer som istället ökar segregeringen. Antagningsreglerna kan vara en faktor, grund- och gymnasieskolans förmåga att förbereda eleverna inför vidarestudier en annan och högskolornas arbetssätt och kultur en tredje. ”Tre vägar till den öppna högskolan” öppnar, inom ramen för sitt uppdrag, flera dörrar som kan bidra till en högskola för alla. Reglerna för antagningen till högskolan som föreslås bör dels kunna bredda rekryteringen, dels ge incitament till såväl gymnasieskolan och högskolan att förändra arbetssätt så att elever och studenter ges likvärdiga förutsättningar till vidare studier.

Målet om en breddad rekrytering behöver inte motverkas av ökade behörighetskrav. Istället skickar vi tydliga signaler till skolorna och eleverna vilka färdigheter som är viktiga att besitta när man inleder sina högre studier. Det kan hjälpa eleverna att fokusera på de viktiga färdigheterna redan på grund- och gymnasieskolan för att sedan

ha förutsättningarna att *fullfölja* sina studier. Därför vill vi förutom att tillstyrka utredningens förslag om betyget Godkänd i svenska A och B eller Svenska som andraspråk A och B, engelska A samt godkänt projektarbete, lägga till ett behörighetskrav på matematik A. De förmågor som eleverna utvecklar i bl.a. matematiken och det logiska tänkande som tränas i ämnet är en förmåga som underlättar studier inom all högre utbildning. Logiskt och abstrakt tänkande är också en viktig tillgång inom många yrken. Matematiken ska vara ett viktigt redskap att utveckla dessa förmågor, vilket i många fall kräver en utveckling av matematikundervisningen i hela skolkedjan. Ett krav på lägst godkänt i matematik A för att nå behörighet bör också vara ett tydligt incitament till skolorna att arbeta med arbets- och metodutveckling i ämnet för att nå en så hög behörighetsgrad som möjligt. Viktigt i sammanhanget är att påpeka att möjligheten även i förslaget finns kvar att kompletteringsläsa för att nå godkänt i matematik efter avslutade gymnasiestudier.

Ökade behörighetskrav bör naturligt följas av en intensifierad skolutveckling generellt, men särskilt i de ämnen som ska ge just behörighet till högskolan. Satsningar på språkutveckling och kommunikativa förmågor redan i förskolan kommer att ha betydelse för hur många elever som når behörighet och hur studenterna klarar sin studietid. Här kommer ämnesundervisning på modersmålet, kvalitativ modersmålsundervisning och ett vidgat arbete i lärande genom andra kommunikativa uttrycksmedel att vara avgörande. Det kan vara genom sång och musik, film, målande eller dans. Språk övas på många olika sätt och genom att förstärka elevernas möjligheter till inläring genom alla språken stärker vi deras självförtroende och ger dem bättre beredskap att klara såväl grundläggande utbildning som högre utbildning. Även om det ligger utanför utredningens uppdrag att ha synpunkter på grund- och gymnasieskolans förberedelser av eleverna så vill jag i sammanhanget lyfta det faktum att ökade behörighetskrav ställer ytterligare högre krav på hela utbildningskedjan för att nå målen kring de förberedande förändringarna kring högskoleprovet är också mycket viktiga och helt i linje med målen kring en breddad rekrytering. Proven måste anpassas till den förväntade sökgruppen där studenter med annat modersmål än svenska, studenter med funktionshinder eller med andra särskilda behov inte diskrimineras utan får samma förutsättningar som alla andra. Det är också viktigt att högskoleprovet avdramatiseras och förslaget om ett gratis prov till alla elever under sista terminen i gymnasieskolan är mycket bra. Utöka provet med ett uppsatsprov är också bra, liksom att utveckla områdesprov. Det senare bör ägnas särskild kraft eftersom det är ett bra tillfälle för studenter med specialintressen och som tillägnat sig kunskaper inom detta område, att komma in på utbildningar även om de inte har med sig höga betyg i alla ämnen från gymnasieskolorna själva ska besluta hur grunderna för intagningen av minst 10% av platserna ska se ut är ett mycket bra förslag. Möjligheten finns redan idag, men tyvärr är det inte många högskolor som använder sig av alternativa urval. De högskolor som ändå har gjort det har redan dragit lärrika erfarenheter som bör kunna användas i utvecklingen av nya metoder för urval. En angelägen lärdom jag särskilt vill peka på är att grunderna för dessa urval måste vara oerhört tydliga för alla sökanden till högskolan och också varför just dessa metoder används. Risken har annars varit, visar erfarenheterna, att det alternativa urvalet skapat osäkerhet och misstänksamhet mellan studenterna vilket i sin tur spär på segregation. Studenter är oroliga för att de är intagna på någon ”tycka-synd-om-kvot” och de som gått vägen via betyg och högskoleprov upplever att urvalet inte är rättvist. Här måste högskolan arbeta aktivt med att tydliggöra sina krav på studenterna vad gäller förmågor, bakgrund och erfarenheter. Det ska inte

råda något tvivel kring att alla studenter är intagna p.g.a. kompetens, där deras livserfarenheter ibland kan vara meriterande.

Målet att ungdomar ska börja sina vidare studier direkt efter gymnasieskolan kan inte vara det främsta målet. Tvärtom kan motivationen för högre studier bli betydligt större med ett studieuppehåll efter gymnasiet. Detta studieuppehåll kan innebära arbete, utlandsresor och annat för att t.ex. förkovra sig i språk, få arbetslivserfarenhet och för att överhuvudtaget vidga sina vyer. Ökad livserfarenhet är av godo vid alla slags studier. Därför bör det inte endast vara upp till högskolorna själva att räkna arbetslivserfarenhet som merit eller inte. Detta bör ses över ytterligare och metoder för hur högskolorna ska kunna värdera arbetslivserfarenhet som en merit bör tas fram.

Det är inte helt okomplicerat att avskaffa möjligheten till kompletteringsläsning för att nå Väl Godkänt eller Mycket Väl Godkänt i ämnen. Det får inte bli så att unga människor upplever att dörrar till vidare utbildning är stängda för att de kanske haft en dålig termin eller för att något hänt dem under gymnasietiden och som de kanske inte rör över. Att då läsa upp betygen kan ha psykologiskt viktiga effekter för ungdomar, särskilt om de leder till att kunna återhämta det de förlorat på gymnasiet och vara konkurrenskraftig i sökandet till högskolan. Samtidigt måste inflationen i kompletteringsläsning hejdas. Slutligen är förslaget om att sökande endast ska få tillgodoräkna sig 18,5 poäng ett mycket bra förslag. Betygshetsen i gymnasieskolan måste minska och det här är ett sätt att lindra den stress många gymnasieelever känner.

Jag föreslår kommunstyrelsen besluta följande

1. Som svar på remissen överlämnas och återopas denna promemoria.
2. Protokollet i detta ärende förklaras omedelbart justerat.

Stockholm den 3 juni 2004

ERIK NILSSON

Borgarrådsberedningen tillstyrker föredragande borgarrådets förslag.

Reservation anfördes av borgarråden *Kristina Axén Olin* och *Mikael Söderlund* (båda m) enligt följande.

Vi föreslår borgarrådsberedningen föreslå kommunstyrelsen besluta att

1. delvis godkänna föredragande borgarråds förslag
2. därutöver anför följande som svar på remissen.

Vi välkomnar att dagens antagningssystemet ska ändras och anser att förslagen från tillträdesutredningen går i rätt riktning. Men de är inte tillräckligt genomgripande. Fortfarande är antagningen alldeles för centralstyrd. Sverige ta lärdom av de goda exempel i andra europeiska länder där olika lärosäten kan ha kraftigt varierande antagningsmodeller även inom samma land. Stor kraft bör läggas på att varje student hamnar på rätt plats från början. Det är effektivt för studenten och ökar genomströmning i utbildningen.

Ett nytt antagningssystem till högskolan är samtidigt viktigt för att förbättra resultaten och kvaliteten på landets gymnasieutbildningar. Det är viktigt att varje del av utbildningsväsendet får ett förtydligat ansvar för att lösa sin uppgift. Dagens utveckling mot en grundskolefiering av gymnasieskolan och en gymnasiefiering av högskolorna måste brytas.

Vi välkomnar därför att utredningen öppnar för ökade incitament att läsa svåra och ansträngande kurser på gymnasiet, men samtidigt måste det vara universiteten och högskolorna som sätter ribban för vad studenterna skall kunna för att få gå kursen.

Reservation anfördes av borgarrådet *Jan Björklund* (fp) enligt följande.

Jag föreslår borgarrådsberedningen föreslå kommunstyrelsen besluta att

1. avslå föredragande borgarråds förslag till beslut
2. som svar på utbildningsdepartementets remiss överlämna följande.

Behörighetskraven till högskolan måste höjas. Det är inte acceptabelt att många universitet i dag tvingas ge rena högstadie- och gymnasiekurser för att studenterna saknar de förkunskaper som krävs för att klara en högskoleutbildning. Som grundläggande behörighet borde en särskild studentexamen krävas. Vidare måste det ske en ökad viktning av gymnasieelevernas betyg, till exempel ska språk och matematik väga tyngre i antagningen än rena hobbyämnen. Som urvalsinstrument ska betygen vara avgörande, nuvarande kvoter som arbetslivserfarenhet bör avslå. Folkpartiet ställer sig i övrigt positiv till många av utredningens förslag, men det finns en överhängande risk att det intagningssystem som utredningen föreslår blir både byråkratiskt och krångligt.

ÄRENDET

Utbildningsdepartementet har för yttrande remitterat *Tre vägar till den öppna högskolan* (SOU 2004:29). Sammanfattningen redovisas i bilaga 2.

Utredningens uppdrag har varit att lämna förslag till nya regler för tillträde till grundläggande högskoleutbildning. Utgångspunkterna för arbetet var att öka direktövergången till högskolan, att uppmuntra elevers prestationer i gymnasieskolan, att minska konkurrenskompletteringen samt att bidra till en breddad rekrytering.

Utredningen föreslår tre vägar som skall leda in i högskolan: *betyg, prov och av högskolan beslutade urvalsgrunder*. Normalt sett skall minst 30 procent av platserna fördelas på grundval av betyg, minst 30 procent av platserna fördelas på grundval av högskoleprov och minst 10 procent av platserna fördelas på grundval av det högskolan beslutade urvalet, men det skall vara möjligt att göra en annan fördelning av platserna om det finns bärande skäl för detta, exempelvis att det handlar om utbildningar som primärt syftar till fort- och vidareutbildning.

Nedan redovisas de i utredningen föreslagna förändringarna.

Betyg som urvalsgrund

Meritvärderingen av betyg skall enligt förslaget ske på ett annat sätt än i dag, genom att:

- ? meritvärderingen bör ske i två steg (först hela slutbetyget, därefter meritämnen),
- ? möjligheten att vid urval konkurrera med reducerat program bör slopas,
- ? en övre gräns på 18,5 sätts för jämförelsetalet på slutbetyget (till detta adderas då poängen för meritämnen, maximalt 3,0),
- ? jämförelsetalet bör anges med endast en decimal,
- ? möjligheten att utbyteskomplettera betyg bör avskaffas utom för icke godkända betyg (sådana skall kunna läsas upp, men bara tillgodoräknas som betyget Godkänd oavsett faktiskt betyg),
- ? lokala kurser bör inte räknas med,
- ? idrott och hälsa bör inte särbehandlas,
- ? urvalsgruppen BF (folkhögskola) bör slås samman med urvalsgruppen BG (betyg från gymnasieskolan).

Högskoleprov som urvalsgrund

Högskoleprovet bör utvecklas och moderniseras genom följande tänkbara åtgärder:

- ? Anpassning till personer med svenska som andraspråk.
- ? Anpassning till autentiska mätningar.
- ? Anknytning till informations- och kommunikationsteknologin.
- ? Anpassning till studenter med särskilda behov.
- ? Utveckla alternativ till skriftliga prov.
- ? Utöka provet med ett uppsatsprov.
- ? Utveckla områdesprov, s.k. domänprov, som ett alternativ till det generella högskoleprovet.
- ? Erbjud alla elever ett gratis högskoleprov under sista terminen i gymnasieskolan.

Av högskolan beslutade urvalsgrunder

De olika lokala inslagen som i dag finns – alternativt urval, andra särskilda urvalsprov, reell kompetens etc. – läggs samman i en sammanhållen, lokalt beslutad, urvalsgrund.

Denna urvalsgrund innebär att universitet och högskolor själva får basera urval på grundval av

1. andra särskilda urvalsprov än högskoleprovet,
2. kunskap, arbetslivserfarenhet eller annan erfarenhet som är särskilt viktig för den sökta utbildningen eller är särskilt värdefull för det yrkesområde som utbildningen förbereder för, eller
3. annan för utbildningen saklig omständighet.

Till de av högskolan beslutade urvalsgrunderna skall också finnas kopplade av regeringen fastställda rekryteringsmål.

Urval vid lika meriter

Vid i övrigt likvärdiga meriter kan i dag urval också göras med hänsyn till kön i syfte att förbättra rekryteringen från det underrepresenterade könet. Därefter får lottning tillgripas. Utredningen föreslår att vid likvärdiga meriter tas först hänsyn till kön, därefter till prioritetsordning, därefter till resultat på prov och först därefter får lottning användas.

Behörighet

Utredningen föreslår att kraven för *grundläggande behörighet* utökas med krav på lägst betyget Godkänd i kärnämnen svenska och engelska, vilket motsvarar kurserna Svenska A och B eller Svenska som andraspråk A och B och Engelska A. Dessutom ställs krav på godkänt projektarbete. Dessa kurser och projektarbetet skall ingå bland de kurser med lägst betyget Godkänd som skall omfatta minst 90 procent av de gymnasiepoäng som krävs för ett fullständigt gymnasieprogram. För gymnasial vuxenutbildning ställs samma krav som för gymnasieutbildning och att endast den som har slutbetyg från vuxenutbildningen uppfyller kraven.

Utredningen föreslår vidare ett system med 14 olika områdesbehörigheter som ett sätt att organisera och beskriva den *särskilda behörigheten*. Den bärande tanken är att den blivande studenten har en legitim rätt att få en tydlig och överblickbar information om vilka behörighetskrav en viss högskoleutbildning ställer, och att universitet och högskolor bör beskriva sina behörighetskrav på ett tydligt, överblickbart och enhetligt sätt. Inte heller bör förkunskapskrav till i huvudsak likartade utbildningar tillåtas variera mellan universitet och högskolor. Även ett i många stycken diversifierat utbud kan rymmas inom ramen för ett mindre antal områdesbehörigheter. Den information som ges om behörighetskraven måste dessutom vara tydlig och pedagogiskt upplagd, annars förfelas det mesta av syftet. Behörighetsämnena anger de helt nödvändiga förkunskapskraven, medan meritämnena är ämnen som inte krävs för behörighet men som kan ge extra poäng. Syftet med detta är att premiera för högskolan relevanta fördjupnings- och breddningsstudier.

Utredningen gör bedömningen att de förändringar som föreslås kan genomföras tidigast år 2007.

REMISSER

Ärendet har remitterats till stadsledningskontoret, utbildningsnämnden, Kista stadsdelsnämnd samt Stockholms Näringslivskontor AB.

Stadsledningskontorets tjänsteutlåtande, daterat den 15 april 2004, har i huvudsak följande lydelse.

Stadsledningskontorets synpunkter

Stadsledningskontoret anser att utredningens mål, att uppmuntra elevers prestationer i gymnasieskolan samt att bredda rekryteringen till högre utbildning, är bra. Dessa mål är dock inte helt lätta att förena med de övriga målen, att öka direktövergången från gymnasieskola till högskola samt att minska konkurrenskompletteringen (dvs. antalet personer som inom gymnasial vuxenutbildning läser om kurser där de sedan tidigare har lägst betyget Godkänd). Stadsledningskontoret anser att vissa av utredningens förslag till åtgärder kan motverkande effekt på de mål som finns för utredningen.

När det gäller kraven för den grundläggande behörigheten föreslår utredningen en skärpning jämfört med nuvarande system vilket är en bra och viktig signal för att uppmuntra elevers prestationer i gymnasieskolan. Stadsledningskontoret anser dock att denna åtgärd, i kombination med de inskränkningar som föreslås avseende möjligheterna att tillgodoräkna sig ”upplästa” betyg på kommunal vuxenutbildning, kan medföra att elever som av olika skäl inte når upp till de uppsatta målen får större svårigheter att komma in på högre utbildning. Konsekvensen av detta kan bli att färre elever ges möjlighet till högre utbildning vilket går stick i stäv med syftet att bredda rekryteringen till högre utbildning. Ur ett kortsiktigt ekonomiskt perspektiv kan självfallet minskade möjligheter till konkurrenskomplettering medföra att stadens kostnader för gymnasial vuxenutbildning minskar. Men staden har också ett mycket starkt intresse av att medborgarna ges möjligheter till god utbildning, dels för att säkerställa regionens framtida behov av välutbildad arbetskraft och dels för att staden skall klara de egna rekryteringsbehoven i framtiden.

Stadsledningskontoret anser att utredningens förslag till åtgärder för att utveckla och modernisera högskoleprovet är bra. De föreslagna åtgärderna bör kunna leda till att bredda rekryteringsbasen till högre utbildning. Stadsledningskontoret anser också att utredningens förslag till nya urvalskriterier vid lika meriter är bra.

Utbildningsnämnden beslöt den 19 maj 2004 att överlämna utbildningsförvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Reservation anfördes av *Mikael Söderlund m fl* (m) och *Jonas Vikman* (kd), bilaga 1.

Reservation anfördes också av *Helen Jäderlund Eckardt m fl* (fp), bilaga 1.

Utbildningsförvaltningens tjänsteutlåtande, daterat den 30 maj 2004, har i huvudsak följande lydelse.

Som en bakgrund är det väsentligt att komma ihåg att vi kan tala om två högskolor i en, en ”urvalshögskola” och en ”rekryteringshögskola”. För ”urvalshögskolan” gäller att det finns fler sökande än antalet platser, urvalsmetoder och urvalsinstrument används för att rangordna de sökande. För ”rekryteringshögskolan” däremot gäller att alla, eller nästan alla kommer in, urvalsmetoder och urvalsinstrument saknar betydelse, däremot inte behörighetsbestämmelser. En tiondel av högskolan har ett högt söktryck och drar till sig ca 30 procent av alla ansökningar. Utbildningar med lågt söktryck omfattar ca 60 procent av högskolan och drar tills ca 40 procent av alla ansökningar.

Läsavvisningar

För att underlätta överblicken behandlas de olika tillträdesfrågorna enligt mallen utredningens förslag, nuvarande regler, motiv till förslagen samt förvaltningens synpunkter. Kursiverad text

under rubriken "utredningens förslag" innebär en nyhet i förhållande till nuvarande regler. Kursiverad text under rubriken "nuvarande regler" innebär att den regeln försvinner eller förändras.

Grundläggande behörighet

Utredningens förslag

- ? Slutbetyg från ett nationellt eller specialutformat program och lägst betyget Godkänd på kurser som omfattar minst 90 procent av de gymnasiepoäng som krävs för ett fullständigt program (ungdomsgymnasiet och gymnasiala vuxenutbildningen)
- ? *Lägst betyget Godkänd i kärnämneskurserna Svenska A och B eller Svenska som andraspråk A och B samt Engelska A. Dessutom lägst betyget Godkänd på projektarbetet. (Avser både ungdomsgymnasiet och gymnasiala vuxenutbildningen)*
- ? Svensk eller utländsk utbildning motsvarande ovanstående punkter
- ? Är bosatt i Danmark, Finland, Island eller Norge och där är behörig till högre utbildning
- ? Genom svensk eller utländsk utbildning, praktisk erfarenhet eller på grund av någon annan omständighet har förutsättningar att tillgodogöra sig grundläggande högskoleutbildning.

Nuvarande regler

- ? Slutbetyg från ett nationellt eller specialutformat program i gymnasieskolan och lägst betyget Godkänd på kurser som omfattar minst 90 procent av de gymnasiepoäng som krävs för ett fullständigt program
- ? Fått slutbetyg från gymnasial vuxenutbildning *eller fått samlat betygsdokument* från gymnasial vuxenutbildning och har lägst betyget Godkänd på kurser som omfattar minst 90 procent av de gymnasiepoäng som krävs för ett slutbetyg
- ? *Genom någon annan verksamhet än utbildning har förvärvat kunskaper som motsvarar den som gymnasieskolan eller kommunala vuxenutbildningen ger (25:4)*
- ? Svensk eller utländsk utbildning som motsvarar ovanstående punkter
- ? Är bosatt i Danmark, Finland, Island eller Norge och där är behörig till högre utbildning
- ? Genom svensk eller utländsk utbildning, praktisk erfarenhet eller på grund av någon annan omständighet har förutsättningar att tillgodogöra sig grundläggande högskoleutbildning.

Motiv till förslagen och förvaltningens synpunkter

Motiv

Förslaget att skärpa kraven genom att lägga till krav på lägst betyget Godkänd i svenska A och B eller svenska som andraspråk A och B samt engelska A innebär att signalerna att godkända kunskaper i svenska och engelska från gymnasieskolan eller kommunala vuxenutbildningen är helt nödvändiga krav för högskolestudier. Enligt en simulering skulle med detta nya krav andelen med grundläggande behörighet minska med 2,6 procentenheter, en inte särskilt stor förändring. Ett viktigt syfte med behörighetskrav är att dessa skall ge sann och relevant information. Enligt utredningen uppfyller den föreslagna skärpningen detta på ett bättre sätt än nuvarande regler för grundläggande behörighet där inget krav på godkända kunskaper i svenska eller engelska ställs.

Förvaltningens synpunkter

Förvaltningen tillstyrker förslaget om kravet på lägst godkänt betyg i svenska A och B, svenska som andraspråk A och B samt engelska A för grundläggande behörighet till högskolan. Förvaltningen anser att dock att även krav på lägst betyget Godkänd i matematik A skall införas. För behörighet till nationellt eller specialutformat program i gymnasieskolan krävs lägst betyget Godkänd i svenska eller svenska som andraspråk, engelska och matematik. Analogt med detta anser förvaltningen att motsvarande ämneskrav på en högre nivå även bör gälla för tillträde till

högskolan. Utredningen motiverar att godkänt betyg i matematik A ej bör krävas med att matematik A inte är ett grundläggande krav för t ex historiskt-filosofiska ämnen och språk. När det gäller utredningens förslag om områdesbehörigheter så ingår dock fördjupning i matematik som ett meritämne i samtliga 14 områdesbehörigheter. Detta pekar enligt förvaltningens uppfattning på att matematiken bör jämföras med de två övriga ämnena vad gäller betydelsen för högskolestudier.

Motiv

Utredningen föreslår också att krav på godkänt projektarbete införs. Genom projektarbetet får eleverna möjlighet att planera och problematisera en större uppgift under en längre tid och det finns en tilltro till att projektarbetet kommer att höja kvaliteten på gymnasieskolan. Gymnasiekommitten har även föreslagit att godkänt projektarbete skall ingå som krav för gymnasieexamen. Ca 5 procent av eleverna får inte godkänt på projektarbetet.

Förvaltningens synpunkter

Förvaltningen tillstyrker förslaget och krav på godkänt projektarbete för grundläggande behörighet till högskolan. De kunskaper och färdigheter eleverna tillägnar sig under den process arbetet med specialarbetet utgör är viktiga för högskolestudier.

Motiv

Utredningen föreslår att i huvudsak samma krav skall ställas på gymnasial vuxenutbildning som på gymnasieutbildning vad avser grundläggande behörighet. Som en konsekvens därav räcker det inte längre med samlat betygsdokument från den kommunala vuxenutbildningen. Det krävs slutbetyg med godkänt i svenska och engelska även från komvux och dessutom införs krav på godkänt projektarbete i ett sådant slutbetyg. Skälen för dessa förslag som anges är bl a följande:

- ? det är konsekvent och tydligt att kräva slutbetyg från både gymnasieskolan och komvux
- ? reglerna för de båda sökandegrupperna blir enhetliga, det blir inte längre möjligt för sökande från komvux att välja vilka kurser som skall ingå
- ? Kravet på slutbetyg från komvux signalerar att det inte ger någon otillbörlig fördel att avbryta sina gymnasiestudier i förtväg till förmån för studier på komvux då samma krav på slutbetyg gäller såväl vid komvux som ungdomsgymnasiet
- ? Möjligheten för högskolan att bevilja undantag från ett eller flera behörighetskrav respektive göra bedömningar utifrån den sökandes reella kompetens kommer att kvarstå

Förvaltningens synpunkter

Förvaltningen tillstyrker förslaget utifrån de argument utredningen anför. Drygt ettusen sökande med samlat betygsdokument antogs hösten 2003 till högskolan. Dessa skulle med aktuellt förslag inte haft grundläggande behörighet till högskolan. De skulle hänvisas till ”den tredje vägen” eller få läsa in de kurser de saknar, motsvarande högst 235 gymnasiepoäng. Kravet på godkänt projektarbete innebär en inskränkning av valet av kurser motsvarande 100 poäng, det innebär dock ingen utökning av det totala antalet gymnasiepoäng.

Motiv

Utredningen föreslår även att den s.k. 25:4-regeln tas bort. D v s den regel som innebär att är man 25 år, har minst 4 års arbetslivserfarenhet och kunskaper motsvarande gymnasienivå i svenska och engelska så har man grundläggande behörighet. Denna grupp bör istället enligt förslaget läggas under gruppen som ”genom svensk eller utländsk utbildning, praktisk erfarenhet eller på grund av någon annan omständighet har förutsättningar att tillgodogöra sig grundläggande högskoleutbildning”.

Förvaltningens synpunkter

Förvaltningen tillstyrker förslaget. Det innebär inte att arbetslivserfarenhet inte skall kunna utgöra grund för grundläggande behörighet, utan att högskolorna inom ramen för högskolans

eget urval kan och skall göra mer individuella och utbildningsanpassade bedömningar av arbetslivserfarenhet

Särskild behörighet

Utredningens förslag

- ? 14 olika områdesbehörigheter bestående av behörighetsämnen och meritämnen. Behörighetsämnena är ett krav, meritämnena är inget krav men kan ge extra poäng. Högst tre meritämnen kan ge maximalt tre extra poäng, ett för varje meritämne. Poäng utfaller oavsett betygsnivå
- ? Höskoleverket meddelar föreskrifter om *områdesbehörighet* för utbildningar som leder till en yrkesexamen (med undantag av konstnärlig inriktning). Högskolan skall själv efter samråd med Höskoleverket bestämma vilka områdesbehörigheter som skall gälla för övriga utbildningar som vänder sig till nybörjare i högskolan
- ? Om det finns särskilda skäl får Höskoleverket medge andra krav än de som följer av den områdesbehörighet som behövs för den utbildningen

Nuvarande regler

- ? Minst 42 *standardbehörigheter* till olika utbildningar med olika krav på lägst betyget Godkänd i vissa nationella gymnasiekurser
- ? Höskoleverket meddelar föreskrifter om *standardbehörighet* för utbildningar som leder till en yrkesexamen (med undantag av konstnärlig inriktning). Högskolan skall *själv* bestämma vilka områdesbehörigheter som skall gälla för övriga utbildningar som vänder sig till nybörjare i högskolan
- ? Om det finns särskilda skäl får Höskoleverket medge andra krav än de som följer av den *standardbehörighet* som behövs för den utbildningen

Motiv till förslagen och förvaltningens synpunkter

Motiv

Informationen om krav på förkunskaper bör vara tydlig och överblickbar och kunna användas i studieinformerande och studievägledande syfte. Förkunskapskraven till likartade utbildningar vid olika högskolor bör inte variera. Nuvarande, minst 42, standardbehörigheter uppfyller inte dessa krav. Förslaget om högst tre meritämnen där samma poängtal (1,0 per meritämne) utfaller oavsett betyg (G, VG, MVG) motiveras med att det minskar betygsstressen och att det bör löna sig att läsa en relevant/svårare kurs trots att man inte uppnår VG eller MVG.

Förvaltningens synpunkter

Förvaltningen tillstyrker förslagen om 14 områdesbehörigheter kombinerat med ett antal meritkurser för varje områdesbehörighet. Utan att ta ställning till det konkreta innehållet i varje områdesbehörighet och förslagen till meritkurser bör begränsningen till 14 områdesbehörigheter betydligt underlätta överblickbarheten avseende de särskilda behörighetskraven till olika grundläggande högskoleutbildningar.

Meritvärdering och urval

Utredningens förslag

- ? Urvalsgrunderna skall vara betyg, högskoleprov och de av högskolan beslutade urvalsgrunderna
- ? Om det inte finns särskilda skäl skall platserna fördelas minst 30 procent på grundval av betyg, minst 30 procent på grundval av högskoleprov och minst 10 procent på grundval av de av högskolan beslutade urvalsgrunderna

- ? Om det föreligger särskilda skäl kan dock samtliga platser på en utbildning fördelas på grundval av de av högskolan beslutade urvalsgrunderna
- ? En högskola får bestämma urvalsgrunder som består av andra särskilda urvalsprov än högskoleprovet, kunskap, arbetslivserfarenhet eller annan erfarenhet som är särskilt värdefull för den sökta utbildningen eller är särskilt värdefull för det yrkesområde som utbildningen förbereder för eller annan särskild saklig omständighet
- ? Högskoleverket skall till varje områdesbehörighet föreskriva vilka kurser som anses som särskilt meriterande vid urval, s k meritämnen

Nuvarande regler

- ? Urvalsgrunderna skall vara betyg och resultat från högskoleprovet i kombination med arbetslivserfarenhet.
- ? Om det inte finns synnerliga skäl skall av platserna fördelas minst en tredjedel på grundval av betyg och minst en tredjedel på grundval av resultat från högskoleprovet i kombination med arbetslivserfarenhet. Av högskoleprovsplatserna skall hälften fördelas på grundval av poäng för såväl högskoleprovet som arbetslivserfarenhet och hälften på grundval av poäng för enbart högskoleprovet
- ? Poäng för arbetslivserfarenhet ges efter fem års arbete på minst halvtid och med en fjärdedel av maximal poäng från högskoleprovet (0,5 respektive 2,0)
- ? Andra särskilda prov än högskoleprovet får användas som urvalsgrund endast i fråga om utbildningar som förbereder för yrkesområden som ställer krav på vissa personliga egenskaper eller särskild kompetens och utbildningar med konstnärlig inriktning

Motiv till förslagen och förvaltningens synpunkter

Motiv

Förslaget om tre generella urvalsgrunder (betyg, högskoleprov, av högskolan beslutat urval) innebär en förenkling av nuvarande system med sex olika urvalsgrunder. Vad gäller förslaget om storleken på de tre grupperna (normalt 30, 30 respektive 10 procent) är den väsentliga förändringen de tio procenten ”av högskolan beslutat urval”. Enligt utredningens bedömning medför detta förslag kombinerat med tydliga nationella ramar, med för högskolan avpassade rekryteringsmål och med tydliga uppföljningskrav en positiv förändring inte minst ur ett mångfaldsperspektiv.

Förvaltningens synpunkter

Förvaltningen tillstyrker förslaget om minst 30 procent på betyg, minst 30 procent på högskoleprovet och minst 10 procent på av högskolan beslutade urvalsgrunder. Genom förslaget om att minst 10 procent tas in på av högskolan beslutade urvalsgrunder i kombination med högskolans uppdrag bör mångfalden kunna öka.

Motiv

Förslaget om att nuvarande urvalsgrund högskoleprov i kombination med arbetslivserfarenhet (maximalt fem år ger 0,5 poäng) skall slopas motiveras med att poäng för arbetslivserfarenhet inte bidrar till prognosvärdet för framgångsrika studier och att det inte heller bidrar till att minska den sociala snedrekryteringen, däremot bidrar det till att öka åldern hos de sökande, det fungerar som ett slags ”ålderstillägg”. Ett ytterligare motiv är att kombinationen högskoleprov/arbetslivserfarenhet är tveksam då dessa instrument inte har något samband enligt utredningen.

Förvaltningens synpunkter

Förvaltningen tillstyrker förslaget mot bakgrund av de argument utredningen framför och utifrån att arbetslivserfarenhet är en av urvalsgrunderna i gruppen av högskolan beslutade urvalsgrunder.

Betyg som urvalsgrund

Utredningens förslag

- ? *Meritvärdering i två steg, först meritvärderas hela slutbetyget, därefter läggs poäng för s k meritämnen till (max tre tilläggs-poäng).*
- ? *En övre gräns på 18,5 poäng sätts för jämförelsetalet på slutbetyget, d v s även om man maximalt fortfarande kan få 20,0 poäng får man bara tillgodoräkna sig högst 18,5 vid ansökan till högskolan. (Nu är maximal betygs-poäng man får tillgodoräkna sig 20,0, d v s lika mycket som man teoretiskt kan erhålla). Maximal poäng blir då 18,5 (slut betyget) + 3 (meritkurs-poäng) = 21,5 poäng. Jämförelsetal anges endast med en decimal.*
- ? *Varje meritämne ger en poäng oavsett ämnets betyg, högst tre poäng*
- ? *Idrott och Hälsa särbehandlas inte, räknas som andra betyg.*
- ? *Ett slutbetyg från komvux innehåller inte idrott och hälsa eller estetisk verksamhet varför delningstalet vid beräkning av jämförelse-poängen är 2 350 avseende slutbetyg från komvux till skillnad från 2 500 för slutbetyg från gymnasiet*
- ? *Lokala kurser räknas ej med*
- ? *Möjligheten att konkurrera med reducerat program slopas*
- ? *Möjligheten att utbyteskomplettera (konkurrenskomplettera) betyg avskaffas utom för icke godkända betyg. Sådana kan läsas upp men tillgodoräknas som betyget Godkänd oavsett faktiskt högre betyg.*
- ? *Urvalsgruppen folkhögskola (BF) slås samman med urvalsgruppen betyg från gymnasieskolan (BG).*

Nuvarande regler

- ? *Den maximala betygs-poängen är 20,0 vilket man också får tillgodoräkna sig vid ansökan till högskolan*
- ? *Poängen för idrott och hälsa räknas endast med om det höjer jämförelsetalet eller ämnet utgör särskild behörighet för utbildningen*
- ? *Lokala kurser räknas som nationella*
- ? *Enligt nuvarande regler kan det vara fördelaktigt med reducerat program då slutbetygets sammanlagda värde då divideras med 2 500 poäng minus poängen för det reducerade ämnet. Detta medför att jämförelsetalet kan höjas vid reducering*
- ? *Ett betyg på en kurs i slutbetyget skall ersättas av ett högre betyg på samma kurs om den sökande senare erhållit ett sådant*
- ? *Ett slutbetyg eller samlat betygsdokument från komvux innehåller inte idrott och hälsa eller estetisk verksamhet. Projektarbetet (förr specialarbetet) räknas inte heller in vid beräkning av jämförelsetalet vid ansökan till högskolan*
- ? *Elever med folkhögskolebetyg utgör en särskild urvalsgrupp*

Motiv till förslaget och förvaltningens synpunkter

Motiv

Enligt nuvarande regler får de sökande tillgodoräkna sig 20,0 poäng vilket också är det maximala antalet poäng man erhåller då man har MVG i alla kurser som ingår i slutbetyget. Utredningen föreslår ingen förändring när det gäller hur betygs-poängen räknas ut, man kan fortfarande erhålla maximalt 20,0 poäng men man får endast tillgodoräkna sig maximalt 18,5 poäng vid ansökan till högskolan. Motiven till detta är dels att de målrelaterade betygen inte är avsedda som urvalsinstrument och att deras jämförbarhet är ytterst bristfällig, vilket medför att behöriga sökande inte på ett rättssäkert sätt kan jämföras med varandra. Dels har ”betygsinflationen” medfört att det högsta jämförelsetalet inte längre är någon garanti för att komma in på utbildningar med högt söktryck. Vidare att jämförelsetalen i den högsta intervallen ofta åstadkommits genom olika taktiska val. Utredningen menar att det ur studielämplighetssynpunkt därför inte finns någon väsentlig skillnad mellan sökande med 20,0 och sökande med ett något

lägre jämförelsetal. Att dra gränsen vid 18,5 kommer dessutom att bidra till minskad stress och betygshets i gymnasieskolan.

Utredningen förslår även att den sökande till sitt betygsmedelvärde skall kunna lägga till sin meritpoäng. Det är poäng för kurser som anses vara särskilt meriterande för den sökta utbildningen. Den sökande får samma poäng för betyget G, VG och MVG. Syftet med detta förslag är minsta taktikvalen där eleverna väljer att läsa en kurs som anses enklare för att erhålla högre betyg istället för att läsa en kurs som anses svårare (men mer relevant för högskolestudier) och där eleven bedömer att risken att få ett lägre betyg är större.

Förvaltningens synpunkter

Förvaltningen tillstyrker dels förslaget om att endast högst 18,5 av betygspoängen får tillgodoräknas vid urval till högskolan, dels förslaget om att den sökande dessutom får tillgodoräkna sig högst 3 poäng för tre olika meritkurser på vilka man har lägst betyget Godkänd. Vad utredningen anför om betygsens bristande jämförbarhet mm, vilket medför att deras lämplighet som urvalsinstrument med en utslagsfaktor på en hundradel inte är försvarbart, är starka argument för utredningens förslag i denna del. Konstruktionen med meritämnen och meritpoäng, samma poäng för G, VG och MVG, bör också enligt förvaltningens uppfattning motverka elevernas benägenhet att i taktisynföret undvika kurser som anses svårare, men som dock har hög relevans för högskolestudier.

Motiv

Idrott och hälsa föreslås räknas på samma sätt som övriga betyg och inte som nu ej räknas med om det sänker jämförelsetalet. Motivet för detta är att idrott och hälsa är ett kärnämne och bör därför inte få tas bort. Betygssättningen skall inte längre utgå från idrottsprestationer utan från elevens kunskap om hur den egna kroppen fungerar och hur man får de bästa förutsättningarna att utveckla sin fysiska, psykiska och sociala förmåga. Detta är en viktig kunskap inte minst med hänsyn till försämringen av ungdomars fysiska och psykiska hälsa.

Förvaltningens synpunkter

Idrott och hälsa är ur elevhälsosynpunkt ett viktigt kärnämne där motivationen för att det skall kunna räknas bort om det sänker betygsmedelvärdet sannolikt härrör ur den numera förlegade synen att betyget sätts utifrån elevernas idrottsprestationer. Förvaltningen tillstyrker förslaget.

Motiv

Betyg på lokala kurser föreslås ej räknas med vid meritvärdering. Motiven utredningen anför är att de har en mycket skiftande kvalitet, att de kan vara för lättviktiga och att det därför är för lätt att få höga betyg, att det är svårt att i efterhand kunna genomföra en prövning på lokal kurs samt att gymnasiekommittén föreslagit att de inte längre skall få finnas kvar. Om det senare fallet blir naturligtvis denna utrednings förslag överflödigt.

Förvaltningens synpunkter

I propositionen ”Kunskap och kvalitet – elva steg för utvecklingen av gymnasieskolan” (Prop 2003/04:140), föreslås att de lokala kurserna skall finnas kvar, men att de skall kvalitetssäkras genom godkännande av skolverket. Blir detta genomfört förutsätter förvaltningen att tillträdesutredningens förslag att betyg på lokala kurser inte skall räknas, inte längre är aktuellt. Motiveringen var ju vissa lokala kursers bristfälliga kvalitet och den avses ju nu säkras av skolverket.

Motiv

Reducerat program innebär att en elev kan befrias från undervisning i en eller flera kurser, dock högst tio procent av den gymnasiepoäng som krävs för fullständigt program. När eleverna söker till högskolan kan detta medföra en fördel då betyget dels inte räknas med, dels divideras elevens totala betygspoäng med ett reducerat antal gymnasiepoäng. Att inte behöva ta med ett sämre betyg höjer jämförelsetalet vid ansökan till högskolan. Reducerat program har missbrukats i syfte att höja elevernas jämförelsetal. Genom att även vid reducerat program dividera betygspoängen

med fullt antal gymnasiepoäng elimineras den konkurrensfördel som nu finns vid reducerat program.

Förvaltningens synpunkter

Möjligheten till reducerat program inom gymnasieskolan kommer att finnas kvar, däremot kommer möjligheten till missbruk i konkurrensbefrämjande syfte med utredningens förslag att undanröjas. Förvaltningen tillstyrker förslaget.

Motiv

Förslaget att det inte längre skall vara tillåtet att i urvalssammanhang ersätta ett betyg i en kurs som ingår i slutbetyget med ett högre betyg i samma eller motsvarande kurs (utbytes- eller konkurrenskomplettering) motiveras på följande sätt:

- ? det späder på betygsinflationen
- ? det leder till "ett fjärde år" i komvux
- ? det finns stora skillnader mellan kommunerna när det gäller den faktiska möjligheten att utbyteskomplettera betyg
- ? studenter med utländska betyg missgynnas
- ? unga konkurreras ut av äldre
- ? har inget predikationsvärde för studieframgång

Det skall dock vara tillåtet att byta ut ett betyg som man fått IG i. Dock räknas det endast som G oavsett om man har VG eller MVG. Även möjligheten att behörighets- eller tilläggskomplettera skall finnas kvar eftersom den utgör en viktig beståndsdel i det livslånga lärandet.

Förvaltningens synpunkter

Utredningen anför starka argument för sitt förslag att ta bort möjligheten till utbytes- eller konkurrenskomplettering samtidigt skall det fortfarande dock vara möjligt att behörighets- eller tilläggskomplettera. En sådan komplettering kan visserligen också användas för att höja konkurrensvärdet, utbyteskomplettering däremot görs endast med denna avsikt enligt utredningen. Förslaget innebär att en sökande som fått slutbetyg från t ex samhällsvetenskapsprogrammet och som av olika skäl inte kunde "göra sig rättvisa" utan går ut med visserligen godkända men dock låga betyg, inte får någon andra chans att förbättra sina betyg när han/hon kommit i en annan situation och då har förutsättningar att erhålla helt andra betyg. Däremot återstår möjligheten dels till ingången högskoleprov och dels till ingången "av högskolan beslutade urvalsgrunder". Mot denna bakgrund tillstyrker förvaltningen förslaget.

Motiv

Förslaget att slå samman urvalsgrupperna betyg från folkhögskola och övriga betyg. Fr o m hösten 2004 finns två betygsurvalsgrupper, den för gymnasie- och komvuxbetyg och den för omdömen från folkhögskola. Med det sätt platsfördelningen hittills skett på riskerar då sökande med folkhögskolebetyg att kraftigt missgynnas. Genom förslaget avses detta undvikas.

Förvaltningens synpunkter

På något sätt bör man finna former där sökande med folkhögskolebetyg inte missgynnas. Om det sker bäst genom den föreslagna sammanslagningen eller på något annat sätt kan förvaltningen inte ta ställning till.

Högskoleprovet som urvalsgrund

Utredningens förslag

Högskoleprovet utvecklas och moderniseras. Tänkbara åtgärder:

- ? Anpassning till personer med svenska som andraspråk
- ? Anpassning till autentiska mätningar

- ? *Anknytning till informations- och kommunikationsteknologin*
- ? Anpassning till studenter med särskilda behov
- ? *Utveckla alternativ till skriftliga prov*
- ? *Utöka provet med ett uppsatsprov*
- ? *Utveckla områdesprov, sk domänprov, som ett alternativ till det generella högskoleprovet*
- ? *Erbjud alla elever ett gratis högskoleprov under sista terminen i gymnasieskolan*

Nuvarande regler

- ? Högskoleprovet anordnas två gånger per år, provresultatet är giltigt i fem år. *En avgift om 350 kr tas ut.* Om man gjort flera högskoleprov räknas det bästa resultatet vid ansökan till högskolan
- ? Särskilda prov anordnas för synskadade och dyslektiker
- ? Provet består av fem delar; ordkunskap, matematiska och logiska problem, läsförståelse, tolkning av diagram, tabeller och kartor samt engelsk läsförståelse
- ? Maximal provpoäng är 2,0

Motiv till förslaget och förvaltningens synpunkter

Motiv

Motiven för förändring/utveckling av högskoleprovet är:

- ? Personer med ett annat hemspråk än svenska missgynnas. Ett sätt att korrigera för detta är att öka vikten av engelskapsprovet och minska betydelsen av det svenska ordförståelseprovet
- ? Med autentiska mätningar avses en provsituation som liknar en faktisk situation så mycket som möjligt, t ex läkarstuderande som genomför prov med verkliga patienter. Detta tänkes ge en högre prognosvärde.
- ? Att använda Internet som kunskapskälla vid prov speglar bättre den faktiska studiesituationen.
- ? Högskoleprovet bör av rättviseskäl göras tillgängligt för fler funktionshindrade grupper än dyslektiker och synskadade.
- ? Att ge högskoleprovet i datoriserad form medför, förutom teknikanpassning, sannolikt säkrare distribution och minskade kostnader.
- ? Ett uppsatsprov skulle ge en viktig signaleffekt om att det skrivna språket är centralt i alla högskoleutbildningar.
- ? Andra särskilda prov än högskoleprovet som nu används är Karolinska Institutets prov- och intervjubaserade intagning. Man tar här hänsyn till andra faktorer än enbart betyg eller högskoleprov. Betygen är starkt kopplade till socioekonomisk bakgrund. Alternativa prov kan bidra till att minska snedrekryteringen. Erfarenheterna har varit goda.
- ? Ett kostnadsfritt högskoleprov för alla gymnasieelever kan dels motiveras med att gymnasiebetygens brister sannolikt medför att högskoleprovet får en ännu större betydelse än idag samt att det kan vara ett sätt att bredda rekryteringen till högskolan.

Förvaltningens synpunkter

Förvaltningen tillstyrker en utveckling på olika sätt av högskoleprovet. Det gäller webbaserade prov, Internet som en kunskapskälla, ökad tillgänglighet för fler funktionshindrade grupper, utvecklandet av områdesprov och gratis högskoleprov för gymnasieelever. Förslagen om utformning av högskoleprovet med syfte att olika grupper ej skall missgynnas, uppsatsprov och autentiska mätningar måste dock ha en högre konkretisationsgrad för att det skall vara möjligt att ta ställning.

Av högskolan beslutade urvalsgrunder

Utredningens förslag

De olika lokala inslagen som idag finns – alternativt urval, andra särskilda urvalsprov, reell kompetens etc – läggs samman i en sammanhållen, lokalt beslutad, urvalsgrund. Denna urvalsgrund innebär att universitet och högskolor själva får basera urval på grund av

1. andra särskilda urvalsprov än högskoleprovet,
2. kunskap, arbetslivserfarenhet eller annan erfarenhet som är särskilt viktig för den sökta utbildningen eller är särskilt värdefull för det yrkesområde som utbildningen förbereder för, eller
3. annan för utbildningen saklig omständighet.

Till de av högskolan beslutade urvalsgrunderna skall också finnas kopplade av regeringen fastställda rekryteringsmål.

Nuvarande regler

- ? Alternativt urval eller ”fri kvot” innebär att en högskola i fråga om utbildningar som vänder sig till nybörjare för högst tio procent av platserna får bestämma urvalsgrunder som innefattar vissa förkunskaper eller andra sakliga omständigheter. Det alternativa urvalet skall göra det möjligt att bredda rekryteringen och öppna högskolan för sökande med reell kompetens eller otraditionell skolbakgrund eller för sökande som är formellt behöriga, men som inte kan konkurrera om platser på resultat av betyg eller högskoleprov
- ? Vid antagning till utbildningar med konstnärlig inriktning får högskolorna använda andra särskilda prov, eventuellt i kombination med andra urvalsgrunder, utan tillstånd från högskoleverket
- ? Särskilda skäl kan avse t ex funktionshinder eller annan synnerlig omständighet eller att den sökande har kunskaper eller erfarenheter som är särskilt värdefulla för den sökta utbildningen och/eller är särskilt värdefulla för det yrkesområde som utbildningen förbereder för
- ? Reell kompetens (validering) innebär att en sökande kan begära att dennes reella kompetens skall provas. Personen får sin kompetens bedömd direkt i relation till de krav som högskoleutbildningen ställer utan att behöva gå vägen via en bedömning i förhållande till t ex gymnasieskolans utbildning och betyg. Möjligheten bygger på att den som genom svensk eller utländsk utbildning eller på grund av någon annan omständighet har förutsättningar att tillgodogöra sig grundläggande högskoleutbildning skall anses vara behörig för sådan utbildning. Detta gäller även för särskild behörighet. En person skall via värdering av reell kompetens även kunna få en utbildning inom högskolan avkortad

Motiv till förslaget och förvaltningens synpunkter

Motiv

Den tredje ingången till högskolan, av högskolan beslutade urvalsgrunder omfattar det som idag går under namn som alternativt urval, andra särskilda prov, särskilda skäl samt reell kompetens. I ett internationell perspektiv är de svenska urvalsreglerna mycket enhetliga och avpersonifierade, vilket nästan omöjliggör individuella bedömningar av de sökande. Syftet med förslaget om en tredje väg är att öka pluralismen av urvalsmetoder. Genom detta kan en viss mångfald bland de studerande främjas.

Förvaltningens synpunkter

Förslaget innebär att ett antal lokala inslag tillsammans med arbetslivserfarenhet och särskilda skäl vid urvalet till högskolan samlas ihop till ett enda lokalt beslutat urval. Förvaltningen tillstyrker förslaget då det dels innebär en strukturell förenkling, ökar möjligheterna till en individualisering av antagningsförfarandet och en breddad intagning

Urval vid lika meriter

Utredningens förslag

- ? *Vid likvärdiga meriter tas först hänsyn till kön, därefter till prioritetsordning av sökt utbildning, därefter till resultat på prov och först därefter får lottnings användas*

Nuvarande regler

- ? *Vid likvärdiga meriter får urval göras med hänsyn till kön eller med hjälp av lottnings om inte urval med hänsyn till kön kan göras*

Motiv till förslaget och förvaltningens synpunkter

Motiv

Genom att införa prioritet av den sökta utbildningen och provresultat bedömer utredningen att både studieprognos och legitimitet ökar. Lottning har låg legitimitet och inget samband med studieprognos.

Förvaltningens synpunkter

Förvaltningen tillstyrker förslaget om nya kriterier för rangordning vid likvärdiga meriter.

Anstånd och studieuppehåll

Utredningens förslag

- ? En regel införs i högskoleförordningen som gör det *möjligt att överklaga* en högskolas avslag på en students ansökan om anstånd med studiestart och studieuppehåll.

Nuvarande regler

- ? Om det finns särskilda skäl får en högskola medge att den som är antagen till grundläggande högskoleutbildning vid högskolan får anstånd med att påbörja studierna eller får fortsätta sina studier efter studieuppehåll. Särskilda skäl kan vara sociala, medicinska, pliktjänstgöring, studentfackliga uppdrag eller uppskjuten ledighet enligt lagen om arbetstagares rätt till ledighet för utbildning. *Beslutet kan inte överklagas.*

Motiv för förslaget och förvaltningens synpunkter

Motiv

Med tanke på att en högskolas beslut om anstånd eller studieuppehåll har rättsverkningar för den enskilde borde en högskolas avslag kunna överklagas till Överklagandenämnden för högskolan.

Förvaltningens synpunkter

Förvaltningen tillstyrker förslaget om möjlighet att överklaga beslut om anstånd med studier och studieuppehåll.

Genomförande

Utredningen förslår att ett genomförande kan ske tidigast 2007 och tillämpas första gången för grundläggande högskoleutbildning som startar hösten 2007.

Förslaget att vid lika meriter i tur och ordning tillämpa kön, prioriteringsordning på sökt utbildning, provresultat och lottning förslås dock genomföras redan 2005. Motivet för detta är att problemen med antalet sökande med 20,0 redan nu är så stora.

Förvaltningens synpunkter

Förslaget om ikraftträdande hösten 2007 innebär att de elever som börjar i gymnasiet hösten 2004 får besked om de nya reglerna under sitt första gymnasieår, dvs efter det att de börjat gymnasiet. Förvaltningen är tveksam till detta. Spelreglerna, t ex huruvida förslaget om stopp för konkurrenskomplettering genomförs eller inte, bör vara kända av eleverna när de börjar gymnasiet

Kista stadsdelsnämnd beslöt den 18 maj 2004 att godkänna och överlämna stadsdelsförvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Kista stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande, daterat den 5 maj 2004, har i huvudsak följande lydelse.

Inledning

De erfarenheter som svaret vilar på är främst de som framkommit i arbetet med dels studieomotiverade ungdomar som går i stadsdelens individuella gymnasieprogram och dels erfarenheter som gjorts av studie- och yrkesvägledare inom arbetsmarknadsverksamheten.

Genom EU Equalprojektet Kista Open Academy (KOA) har också ett erfarenhetsutbyte kunnat ske främst med Italien, England, Finland, Norge och Portugal angående utsatta gruppers deltagande i utbildningssystemet. Samverkan sker också med Sorsele kommun. De stora ansträngningar små kommuner i extrem glesbygd gör för att förse befolkningen med ett brett val av högskoleutbildningar är mycket inspirerande också i storstadsperspektiv.

Tillträdesfrågorna är av vital betydelse för KOA som har en speciell analysgrupp när det gäller hinder för att fler ska kunna bedriva högskolestudier. Tillträdesutredningen har diskuterats dels på partnerskapsmöte den 29 april 2004 och dels på en hearing om högskolornas samarbete med kommunerna den 4 maj 2004.

Bakgrund

Utredningen konstaterar att dagens tillträdesregler är ett regelsystem med få vänner. Det beror bland annat på att det ställs många och helt oförenliga krav på vad tillträdesreglerna ska åstadkomma. Tillträdesreglerna ska bland annat prognostisera studieframgång, signalera önskvärda beteenden, bidra till utbildningspolitiska målsättningar, vara enkla, överblickbara, stabila, rättvisa, rättsäkra, kostnadseffektiva och legitima – allt detta kan inte ett administrativt system åstadkomma på en gång. Utredaren konstaterar att reformer på tillträdesområdet inte alltid ger de effekter man hoppas på eftersom man allt för ofta hoppar över vad-frågorna innan man ger sig i kast med hur-frågorna.

Tillträdesregler kan inte betraktas som något isolerat. De hänger nära samman med frågor om dimensionering, studieorganisation och resursfördelning.

Alla regelsystem leder till anpassningsbeteenden. Gymnasieelever kodar snabbt av högskolans tillträdesregler och gör sina egna ”insats- och avkastningskalkyler”. Det regelsystem som högskolan haft sedan 1997 har bland annat givit upphov till följande elevstrategier:

1. Att byta nationellt program mot specialutformade – t.ex. välja bort språk och fysik och istället läsa rockmusik och liknande lokala program.
2. Att skaffa reducerat program – att välja bort upp till 10% i form av krävande kurser ger inte något som helst poängavdrag.
3. Att läsa utökat program – borde vara positivt, men används ofta för att genom fler lätta ämnen få upp medelbetygen då betygen i matematik och språk är låga.

4. Att inte ta ut slutbetyg, då kan man fortsätta att läsa på komvux.
5. Att läsa om redan godkända kurser på komvux – denna s.k. konkurrenskomplettering har i princip inneburit ett fjärde gymnasieår.
6. Att välja lätta kurser framför svåra – högskolans antagningsregler ”belönar” en kurs i svamplockning på samma sätt som en matematik- eller en språkkurs.

Ytterligare en problematik som utredningen ska komma med förslag på, är det som kallas 20,0-problematiken, dvs att en gymnasiestudent har högsta möjliga betyg men ändå inte kommer in utan lottas bort. Ett sådant system uppmuntrar inte goda gymnasieprestationer. Detta förhållande gäller främst läkar- och veterinärutbildningarna och vissa utbildningar vid Chalmers tekniska högskola och sammanlagt ca 260 personer per år.

En av utgångspunkterna för utredningen är att direktövergången från gymnasiet till högskolan bör öka. Bland de traditionellt studieförberedande programmen är direktövergången ca 70% medan det för övriga nationella program är ca 14%.

Utredningen konstaterar att dagens regelsystem inte fullt ut uppmuntrar eleverna att satsa hårt på gymnasiestudierna. Kompletterings- och konkurrensstudier är kostsamt både för individen och samhället.

Antalet registrerade studenter i högskolan var närmare 330 000 höstterminen 2002. Hälften av dessa var över 25 år och kvinnornas andel 61%. 73% av alla högskolenyborjare 2001/02 hade en svensk gymnasieutbildning i botten. Samtidigt hade ca 50% av alla nyborjare studerat på komvux före högskolestudierna – dvs. också en stor del av dem med svensk gymnasieutbildning.

När det gäller ålderssammansättning kan man tala om en tudelad högskola. Vissa utbildningar befolkas av yngre, andra av äldre. Det gör att en ungdomskvot inte fungerar. Utredningen konstaterar att Sverige är i särklass i Europa när det gäller andelen äldre högskolestuderande och frågan har rests från en del högskolor om Sverige har för gamla studerande.

När det gäller uppdraget att se över regelsystemet för att ytterligare bredda rekryteringen konstaterar utredningen att vi idag har ”två högskolor i en” – en urvalshögskola och en rekryteringshögskola. För vissa utbildningar gäller hög konkurrens och därför användning av urvalsinstrument. För andra utbildningar gäller att antalet sökande är lägre än antalet utbildningsplatser. Då tar högskolan in alla med grundläggande behörighet.

Arbetslivserfarenhet förekommer idag i tre former:

- Grundläggande behörighet i form av att den studerande har fyllt 25 år och yrkesarbetat eller vårdat barn i 4 år samt kunskaper i svenska och engelska motsvarande ett fullföljt nationellt program i gymnasieskolan.
- Urvalsgrund tillsammans med högskoleprovet där arbetslivserfarenhet ger viss tilläggspoäng.
- Särskild behörighet då yrkesarbete krävs för antagning för vissa utbildningar.

Utredningen konstaterar att det idag inte finns någon koppling mellan utbildningens innehåll och arbetslivserfarenhetens innehåll och att det idag kommit att bli ett generellt ålderstillägg där hög ålder premieras.

När det gäller intagningskriterier finns få instrument som ger ett tydligt utslag när det gäller studieframgång. I stort sett all forskning visar att resultat av betyg eller högskoleprov kan förklara ca 25% av en individs studieframgång. Resten – 75% – vet man inte vad det beror på. Samtliga övriga intagningsformer har dock ännu lägre prognosvärde.

En av ledamöterna i utredningen har haft som särskilt uppdrag att studera tillträdesreglerna internationellt. Utredaren knyter dock inte i något fall an till de internationella erfarenheterna utan konstaterar bara likhet/olikhet mot Sveriges regelsystem.

Stadsdelsförvaltningens synpunkter

Utredningen har behandlat en rad större och mindre regelfrågor. Här behandlas endast de som innebär en större förändring. Frågor kring högskolans tillträdesregler hör givetvis inte hemma inom en stadsdelsförvaltnings normala kompetens varför det är svårt att ta ställning annat än på ett övergripande plan.

Utbildningspolitisk syn

Varje diskussion om tillträdesregler måste knytas till ett övergripande mål för högskolan. Tillträdesutredningen har fått ett mycket begränsat uppdrag att se över ett regelsystem utan att diskutera egentligen vilken utbildningssyn dessa regler är kopplade till.

I utredningsgruppen finns ingen representant för den kommunala vuxenutbildningen eller folkbildningen. Regelsystemet har analyserats enbart utifrån högskolans perspektiv. I de två hearings som man haft dels med forskare och dels med utbildningsföreträdare har inte heller den kommunala sektorn eller folkbildningen bjudits in.

Frågeställningen är alltså om man ska skapa ett regelsystem för en elitskola eller för det livslånga lärandet. Utredaren redovisar en matris från den amerikanske utbildningssociologen Martin Trow men diskuterar egentligen inte konsekvenserna av denna:

	Elitutbildning	Massutbildning	En högskola för alla
Andel av befolkningen Som går vidare till högre Utbildning	- 15%	15 – 50%	50% -
Synen på högskole- utbildning	Privilegium för ett fåtal	Rättighet för breda grupper	Nödvändighet för individ och samhälle
Rekrytering eller urval?	Urval i fokus	Rekrytering i fokus	Alla (i princip) bereds plats

Få slutsatser av de internationella studierna

Eftersom utredningen har så tydliga direktiv och inte får diskutera målen för högskolan så dras inte heller några slutsatser av de internationella jämförelserna. För väl att märka, vid samtliga jämförelser utredaren gjort – med Danmark, Norge, Tyskland, England och Australien – så redovisar dessa länder stora ansträngningar att bredda den högre utbildningen samtidigt som gymnasieelever garanteras plats. T.ex. i Tyskland har alla gymnasieelever som fullföljt utbildning lagenlig rätt till studieplats vilket ställer stora krav på dimensioneringen. I flera länder redovisas yrkeserfarenhet och yrkesbevis som tillräcklig grund för högre studier. Danmark arbetar med förstärkt rådgivning som viktigaste fråga så att studieovana ska hamna rätt. England ger 5% tillägg per studerande som kommer från studieovana miljöer. England har dock samtidigt ett problem med avgifter som de studerande själva betalar.

Uppdraget till tillträdesutredningen vilar på en uppfattning att det är ett problem att den genomsnittliga åldern för studerande vid högskolan har höjts. I denna problematisering döljs både en tro att ungdomar genom konkurrenskomplettering skjuter upp tidpunkten för inträdet i högskolan och att generös bedömning av arbetslivserfarenhet gör att vuxna slår ut ungdomar. Det finns dock andra sätt att betrakta den höga medelåldern i svensk högskoleutbildning. Det kan hända att Sverige varit lyckosamt när det gäller det livslånga lärandet, att motivera vuxna till fortbildning. Sverige har gjort en stor satsning på kunskapslyftet och ny infrastruktur för vuxnas lärande genom lärcenterutveckling främst i glesbygdsmiljöer. I utredningsuppdraget från regeringen ligger ett dolt ifrågasättande av det goda med resultatet – att fler vuxna börjat studera.

De studier som utredningen redovisar pekar på att Sverige generellt i sitt högskolesystem har en hög andel som går vidare från gymnasiestudier inom tre år men där stora skillnader råder mellan olika delar av landet och där männen ligger under målsättningen om 50% och kvinnorna över. Andelen ungdomar som går vidare till högre studier har också ökat under senare år – men samtidigt har också antalet vuxna som studerar vidare ökat.

Problematiken kanske ligger mindre i ålder än i dimensioneringsproblem när det gäller högskolan. På ett mindre antal utbildningar råder stor konkurrens medan det på andra finns platser lediga.

Ingenting om tillträde till det framväxande flexibla utbildningssystemet

Allt fler kurser och längre utbildningar ges på del- och heltid till främst vuxenstuderande där det finns ett stort inslag av utbildning på distans. Det flexibla utbildningssystemet har en helt annan tillgänglighet oberoende av geografiska förhållanden och kräver delvis annan typ av kapacitet från högskolans sida. Ingenting sägs om anpassning av tillträdesreglerna för dessa nya system. Tvärtom, man konstaterar t.ex. när det gäller redovisningen av de 150 000 personer som studerar på London Open University att det inte är av intresse att jämföra tillträdesreglerna eftersom så många där studerar på deltid och distans.

Ungdomars konkurrenskomplettering – rimligt med en begränsning

Det är fullt rimligt att elever som väljer mer krävande kurser också ska belönas för detta och det är rimligt att gymnasiebetyg som **urvalskriterier** ska belöna goda betyg och hel examen innefattande krävande språk och matematikstudier. Däremot är det tveksamt om gymnasiestudier för **den grundläggande** behörigheten ska skärpas. Det innebär bara att platser står tomma där annars ungdomar som relativt sent blivit studiemotiverade har kunnat söka sig till. Det finns inte bara ett problem med konkurrens om utbildningsplatser utan också ett problem med tomma platser. En skärpning av kraven för grundläggande behörighet kräver en än större satsning på en andra chans – den som vuxenstudier innebär. Det är väl känt att 19-åringar från studieovana miljöer sällan är motiverade av högre studier utan behöver ett par yrkesår för att få erfarenhet och motivation för studier.

Bra med områdeskriterier för olika utbildningsområden

För att skapa klarhet om intagningskrav får de olika utbildningarna idag ha särskilda urvalskriterier. Det är positivt att utredningen där sammanför olika utbildningar i gemensamma grupper med lika särskilda krav – områdeskriterier.

Avskaffandet av arbetslivserfarenhet som behörighetsgrund skapar en osäkerhet hos vuxenstuderande

Utredaren har säkert fullständigt rätt i att arbetslivserfarenheten som grundläggande behörighet tillsammans med vissa kärnämnen samt tilläggspoängen vid högskoleprovet för personer med arbetslivserfarenhet i praktiken har utvecklats till ett ålderstillägg. Det har också visat sig att det inte ens är fullt 400 personer årligen som kommer in i högskolan genom 25:4:an. Vad utredaren dock inte beaktar är den betydelse det har för vuxenstuderande att man kan känna sig säker på att bli behörig redan vid en tämligen måttlig komvux-studieinsats. Det gör säkert att fler vågar sig på komvux-studier. Det kommer att ta avsevärd tid innan högskolorna utvecklat system för värdering av realkompetens och risken är att stora grupper av vuxenstuderande känner osäkerhet inför om man vågar satsa på att utbilda sig vidare. Utredarens förslag på att yrkeserfarenhet tas bort både vid den grundläggande behörigheten och vid meritvärdering för urval kommer att skicka fel signal till de studerande.

Koppling till de deltidsarbetslösas situation

Bristen på personal i utredningen som har en arbetslivs- eller folkbildningsbakgrund gör att bilden av de vuxenstuderande blir något skev – i allt för stor utsträckning beskrivs den som konkurrenskompletterande ungdomar. Större uppmärksamhet måste ägnas åt den uppdelning av arbetsmarknaden som allt mer skett där en stor del av främst den kvinnliga arbetskraften har timanställningar med låg lön och bristande inflytande och trygghet. En stor andel ensamstående mödrar med barn lever på fattigdomsgränsen. Vidareutbildning har konstaterats vara en för kvinnor lönsam investering. Den osäkerhet om vidareutbildningsmöjligheter, som förslagen i utredningen, kan leda till kan öka denna gruppas osäkerhet inför vidare studier.

Högskolornas rätt att bedöma real kompetens

Det är mycket positivt att högskolorna får rätt att ta in på ett brett spektrum av meriter. En framtida mångfald i inriktningar och ökat regionalt och lokalt ansvar är en attraktiv tanke. Här finns i framtiden en stor möjlighet för högskolorna att också profilera sig mot distansutbildning och flexibla utbildningssystem med många studerande i yrkesarbete runt om i Sverige. Men en

sådan utveckling kommer att ta tid. Det kommer också att ta tid innan valideringssystem har utvecklats och högskolorna fått vana vid att profilera sig mot olika grupper.

Incitament för högskolorna att närma sig nya grupper studerande

Utredaren påtalar att de rekryteringsfrämjande insatser som skett i Sverige genom rekryteringsdelegationen riskerar bli kortsiktiga och beroende av tillfälliga medel. För att högskolorna ska få ett verkligt incitament att arbeta med realkompetens och öka sin tillgänglighet för nya grupper så krävs en ekonomiskt uthållig finansiering. Här finns goda exempel att hämta både från England med sina 5% tillägg och Finland med sina statliga medel för öppenhögskoleutbildningar. I Sverige ställs allt högre krav på högskolorna att delta i samhällsutvecklingen – högskolans tredje uppgift – utan att detta finansieras. Samma förhållande gäller de insatser som kommunerna gjort genom lärcenterutveckling där främst flexibla studier för vuxna ges stöd. Kortsiktiga projektmedel för att bygga upp en ny infrastruktur för vuxnas lärande har skapat ofinansierade lärcentra runt om i Sverige.

Det handlar alltså inte enbart om regler för tillträde utan också om såväl kommuners som högskolors möjligheter att stödja nya gruppers inträde i högskolestudier. Ett annat incitament för högskolorna att ta emot nya grupper, är givetvis att det kan vara det enda sättet att fylla platserna.

Slå vakt om vuxnas val av vårdutbildningar

Det är inte så att ungdomar och vuxna väljer samma utbildningar. Tvärtom, utredaren visar ett mycket åldersuppdelat högskolesystem där människor med arbetslivserfarenhet väljer utbildning inom omsorg och vård. Utredaren diskuterar inte alls riskerna för att antalet sökande till dessa utbildningar, som förutom till läkar- och psykologutbildningarna, är lågt kan bli ännu lägre. Det är inte fler ungdomar som söker enbart därför att de vuxna blir mer osäkra om de kan uppnå behörighet.

Brist på genusperspektiv

Kvinnornas andel av högskolenybörjarna är ca 61% och har ökat under senare år. Bland de traditionellt sett studieförberedande programmen är direktövergången till högskolan inom tre år ca 70%. För övriga nationella program (yrkesinriktade och lokala) är direktövergången endast 14%. Bland direktövergången från gymnasium till högskolan öka så finns potentialen i de yrkesförberedande programmen och då speciellt bland pojkarna. Det är därför anmärkningsvärt att utredaren inte diskuterar de yrkesförberedande programmens ställning när det gäller behörighet till högskolan. Åter blir bristen på förändringsansats när det gäller högskolesystemet tydligt. Både i England och Finland finns yrkeshögskolor som knyter an till de yrkesförberedande programmen inom gymnasieskolan. Motsvarande system i Sverige – de s.k. KY-utbildningarna är än så länge inte någon fullt etablerad utbildningsform.

Ta lärdom av Finland

I Finland finns ett system med yrkeshögskolor som borde kunna utgöra en förebild för Sverige. Staten ger också högskolorna medel för att bedriva öppna högskoleutbildningar. Varje högskola bedriver tillsammans med folkbildningsorganisationer och kommuner en omfattande kursverksamhet på högskolenivå där studier på fritiden vid en viss poäng ger grundläggande behörighet för högskolestudier. Finland har därmed på ett helt annat sätt än Sverige kunnat koppla det omfattande folkbildningsarbetet till en formell högskolemeritering. Folkbildningskurserna kan avräknas från de reguljära högskolestudierna och bli formellt meriterande samtidigt som personen i fråga får praktisk erfarenhet av studier. Systemet medför att man i praktiken visar att man kan studera och då får man studera vidare.

Genom Kista Open Academy:s samarbete med Åbo akademi finns en diskussion med bland annat LO-distriktet om vidareutbildning för sina medlemmar denna väg. Ett samarbete med Åbo akademi skulle kunna ge en möjlighet att i praktiken pröva ett annat sätt att tänka när det gäller tillträde till högskolan.

Kista Open Academy kommer att arrangera en studieresa till Åbo akademi i september 2004.

Styrelsen för Stockholms Näringslivskontor AB beslutade den 25 maj 2004 att överlämna och återopa VD:s förslag som svar på remissen.

Reservation anfördes av *Pär Hommerberg* (fp), bilaga 1.

Reservation anfördes av *Mikael Söderlund m fl* (m), bilaga 1.

Näringslivskontorets tjänsteutlåtande har i huvudsak följande lydelse.

Näringslivskontoret välkomnar utredningens intentioner att ge starkare incitament till elever att fullfölja påbörjad gymnasieutbildning och utan fördröjning söka in vid högskolan. I dagsläget kompletteringsläser enligt utredningen upp emot en femtedel av ungdomarna vid komvux. Enligt beräkningar baserade på uppgifter från SCB, innebär ungdomars kompletteringsutbildning i Stockholms län ett bortfall av 7000 årsarbetskrafter årligen. De direkta utbildningskostnaderna kan på motsvarande sätt beräknas till upp emot 200 miljoner kronor årligen i länet.

Samtidigt ökar efterfrågan på högskoleutbildade personer i arbetslivet inte minst inom de för Stockholm betydelsefulla kunskapsintensiva tjänstenäringarna. Kommande stora pensionsavgångar för årskullar, som har en förhållandevis hög utbildningsnivå, driver ytterligare på behovet av nytillskott av unga högskoleutbildade. Det är således viktigt att tempot i regionens kompetensförsörjning är högt.

Den invändning som kan resas mot förslagen är att en skärpning av möjligheterna till komplettering försvårar för personer med otillräckliga betyg från gymnasiet att senare i livet komma in på en attraktiv högskoleutbildning. Möjligheter till livslångt lärande och återkommande utbildning är en viktig tillväxtfråga för både individer och arbetsliv. Kontoret finner därför att, om utredningens förslag genomförs, särskild uppmärksamhet bör ägnas åt att icke önskvärda effekter uppstår vad avser vuxnas lärande och återkommande utbildning.

Näringslivskontoret vill i sammanhanget också peka på det angelägna i att - utöver en översyn av tillträdesreglerna till högskolan - det utvecklas ett fungerande system för yrkesutbildningar på gymnasial och eftergymnasial nivå. Det är glädjande att gymnasiepropositionen 2003/2004:140 som ett första steg lyfter frågan om gymnasiala yrkesutbildningar och bl.a föreslår införande av lärlingsutbildningar. Vilket ligger väl i linje med de förslag som näringslivet i Stockholm sedan länge framfört.

RESERVATIONER M.M.

Utbildningsnämnden

Reservation mot utbildningsnämndens beslut anfördes av ledamöterna Mikael Söderlund m fl (m) och Jonas Vikman (kd), enligt följande.

Vi reserverar oss mot nämndens beslut då vi yrkade att nämnden skulle besluta

1. att delvis godkänna förvaltningens förslag till beslut
2. att därutöver anföra följande som svar på remissen:

Vi välkomnar att dagens antagningssystemet ska ändras och anser att förslagen från tillträdesutredningen går i rätt riktning. Men de är inte tillräckligt genomgripande. Fortfarande är antagningen alldeles för centralstyrd. Sverige bör ta lärdom av de goda exempel i andra europeiska länder där olika lärosäten kan ha kraftigt varierande antagningsmodeller även inom samma land. Stor kraft bör läggas på att varje student hamnar på rätt plats från början. Det är effektivt för studenten och ökar genomströmning i utbildningen.

Ett nytt antagningssystem till högskolan är samtidigt viktigt för att förbättra resultaten och kvaliteten på landets gymnasieutbildningar. Vi välkomnar därför att utredningen öppnar för ökade incitament att läsa svåra och ansträngande kurser på gymnasiet, men samtidigt måste det vara universiteten och högskolorna som sätter ribban för vad studenterna skall kunna för att få gå kursen.

Reservation mot utbildningsnämndens beslut anfördes också av ledamoten Helen Jäderlund Eckardt m fl (fp) enligt följande.

Vi reserverar oss mot nämndens beslut då vi yrkade att nämnden skulle besluta

1. att delvis godkänna förvaltningens förslag till beslut
2. att överlämna följande svar på kommunstyrelsens remiss:

Behörighetskraven till högskolan måste höjas. Det är inte acceptabelt att många universitet i dag tvingas ge rena högstadie- och gymnasiekurser för att studenterna saknar de förkunskaper som krävs för att klara en högskoleutbildning. Som grundläggande behörighet borde en särskild studentexamen krävas. Vidare måste det ske en ökad viktning av gymnasieelevernas betyg, till exempel ska språk och matematik väga tyngre i antagningen än rena hobbyämnen. Som urvalsinstrument ska betygen vara avgörande, nuvarande kvoter som arbetslivserfarenhet bör avskaffas.

Styrelsen för Stockholms Näringslivskontor AB

Reservation mot styrelsens beslut anfördes av ledamoten Pär Hommerberg (fp) enligt följande.

1. att delvis godkänna förvaltningens förslag till beslut
2. att överlämna följande svar på kommunstyrelsens remiss:

Behörighetskraven till högskolan måste höjas. Det är inte acceptabelt att många universitet i dag tvingas ge rena högstadie- och gymnasiekurser för att studenterna saknar de förkunskaper som krävs för att klara en högskoleutbildning. Som grundläggande behörighet borde en särskild studentexamen krävas. Vidare måste det ske en ökad viktning av gymnasieelevernas betyg, till exempel ska språk och matematik väga tyngre i antagningen än rena hobbyämnen. Som urvalsinstrument ska betygen vara avgörande, nuvarande kvoter som arbetslivserfarenhet bör avskaffas.

Reservation mot styrelsens beslut anfördes också av ledamoten Mikael Söderlund m fl (m) enligt följande.

Vi reserverar oss mot styrelsens beslut då vi yrkade att styrelsen skulle besluta

1. att delvis godkänna förvaltningens förslag till beslut
2. att därutöver anföra följande som svar på remissen:

Vi välkomnar att dagens antagningssystemet ska ändras och anser att förslagen från tillträdesutredningen går i rätt riktning. Men de är inte tillräckligt genomgripande. Fortfarande är antagningen alldeles för centralstyrd. Sverige ta lärdom av de goda exempel i andra europeiska länder där olika lärosäten kan ha kraftigt varierande antagningsmodeller även inom samma land. Stor kraft bör läggas på att varje student hamnar på rätt plats från början. Det är effektivt för studenten och ökar genomströmning i utbildningen.

Ett nytt antagningssystem till högskolan är samtidigt viktigt för att förbättra resultaten och kvaliteten på landets gymnasieutbildningar. Vi välkomnar därför att utredningen öppnar för ökade incitament att läsa svåra och ansträngande kurser på gymnasiet, men samtidigt måste det vara universiteten och högskolorna som sätter ribban för vad studenterna skall kunna för att få gå kursen.

Sammanfattning – SOU 2004:29

Inledning

Denna utredning har haft till uppdrag att se över och lämna förslag till nya regler för tillträde till grundläggande högskoleutbildning, bl.a. mot bakgrund av ambitionerna att öka direktövergången till högskolan, premiera elevernas insatser i gymnasieskolan på annat sätt än i dag, minska incitamenten för konkurrenskomplettering samt bidra till en breddad rekrytering. Utredningen fick sitt uppdrag via ett regeringsbeslut den 27 mars 2003.

Tillträdesutredningen har strävat efter ett öppet arbetssätt och att träffa många olika grupper och personer med kunskap om och intresse av högskolans tillträdesregler. Två egna större aktiviteter har också genomförts: ett forskarseminarium den 17 september 2003 och en hearing den 16 oktober 2003.

Bakgrund

Tillträdesreglerna – ett regelsystem med få vänner

Tillträdesreglerna har få om ens några vänner. Nästan alla är nästan alltid missnöjda med dem. Detta beror framför allt på att vi ställer så väldigt många – och ofta oförenliga – krav på vad tillträdesreglerna skall åstadkomma. Tillträdesreglerna skall bl.a. prognostisera studieframgång, signalera önskvärda beteenden, bidra till utbildningspolitiska målsättningar, vara enkla, överblickbara, stabila, rättvisa, rättssäkra, kostnadseffektiva och legitima, och allt detta kan inte ett administrativt regelsystem åstadkomma på samma gång. Inte heller ger reformer på tillträdesområdet alltid de effekter vi hoppats på eftersom vi allt som oftast hoppar över vadfrågorna innan vi ger oss i kast med hur-frågorna.

Tillträdesregler kan heller aldrig betraktas som något isolerat. De hänger nära samman med frågor om dimensionering, studieorganisation och resursfördelning. Man kan säga att tillträdesfrågor och dimensioneringsfrågor i princip är två sidor av samma mynt. När det gäller ”makten över tillträdesfrågorna” anser jag att den bästa mixen ligger i mitten, dvs. att statsmakterna formulerar tydliga och realistiska mål för vad tillträdesreglerna skall åstadkomma, medan universitet och högskolor ges ett större inflytande än i dag för att hitta vägarna dit. Det är viktigt att tillträdesregler fungerar både på papperet och i verkligheten. Därför bör tomrummet mellan de generella utbildningspolitiska målsättningarna och de antagningstekniska detaljerna fyllas igen med något som skulle kunna kallas för tillträdespolicy eller kanske tillträdespolitik.

Elev- och skolstrategier – så överlistas systemet

Alla regelverk leder till anpassningsbeteenden. Gymnasieelever kodar snabbt av högskolans tillträdesregler och gör sina egna ”insats- och avkastningskalkyler”. Det regelsystem som vi haft sedan 1997 har lett till att ett antal tydliga elev- och skolstrategier uppstått. Att utredningen väljer att kalla dem för ”elev- och skolstrategier” beror på att flertalet av dem förutsätter en allians mellan elev och lärare/skolledning.

Framför allt kan vi urskilja sex tydliga strategier som alla syftar till att optimera jämförelsetalet – inte till att skaffa sig för högskolan relevanta kunskaper – och där regelverket tillåter, i vissa fall uppmuntrar, dessa strategier:

1. Att byta nationella program mot specialutformade

Då kan man välja bort t.ex. ett språk eller Fysik B och i stället läsa några lokala kurser.

2. Att skaffa reducerat program

Då kan man bli av med krävande kurser upp till 10 procent av vad som fordras för ett slutbetyg utan att det ger något som helst poängavdrag.

3. Att läsa utökat program

Detta borde vara i grunden något positivt, men används ofta för att manipulera jämförelsetalet.

4. Att inte ta ut ett slutbetyg utan ett samlat betygsdokument

Då kan man fortsätta att läsa på komvux och slipper dessutom ifrån vissa kärnämnen.

5. Att läsa om redan godkända kurser på komvux

Denna s.k. konkurrenskomplettering har i princip inneburit ett fjärde gymnasieår.

6. Att välja lätta kurser framför svåra där sådana valmöjligheter finns

Högskolans antagningsregler ”belönar” en kurs i svamplockning på samma sätt som en matematik- eller en språkkurs.

Studieframgång – går den att förutsäga?

Studieframgång är ett mångdimensionellt begrepp som kan ges många olika betydelser. När vi i antagningssammanhang talar om studieframgång avses som regel att studenten skall klara sina studier, dvs. producera sina poäng i rätt takt. Men studieframgång kan också ges betydligt fler och mer sammansatta innehållsliga betydelser. För att klara av en högre utbildning krävs enligt min uppfattning att minst fyra olika förutsättningar föreligger: goda förkunskaper, god motivation, en god studiesocial situation samt att högskolan har viljan och förmågan att ta emot och ta hand om studenten.

ett ”psykometriskt paradigmet” bygger på att med relativt enkla instrument beskriva personer i ett fåtal egenskaper och sedan nyttja denna beskrivning för att predicera senare studieframgång med statistikens hjälp, oftast i form av en enkel linjär regressionsanalys. I stort sett säger dock alla studier på området – och det rör sig om ett stort antal vid detta lag – att med resultat från högskoleprov eller kännedom om betyg kan vi förklara och förstå 25 procent av en individs framtida studieframgång. Resten – alltså 75 procent – vet vi inte vad den beror på och kan följaktligen inte heller förutsäga.

ent generellt gäller dock att betyg och högskoleprov har de bästa prognoseegenskaperna, även om det alltså inte rör sig om särskilt höga värden. Andra urvalsinstrument har betydligt sämre prognoseegenskaper, t.ex. intervjuer och personlighetstester, medan vissa urvalsinstrument inte alls bygger på psykometriskt utan helt andra grunder, t.ex. prioritetsordning och arbetslivserfarenhet.

Sökande och antagna – en mångfacetterad bild

Den bild som ofta förmedlas av de som söker till högskolan, av de som antas och av de som studerar stämmer inte särskilt väl överens med den faktiska. Exempelvis sökte drygt 300 000 individer till högskolan inför höstterminen 2003, men hela 65 procent av dessa läste redan – eller hade läst tidigare – i högskolan. Ca 62 procent av förstahandsansökningar avsåg fristående kurser och majoriteten av ansökningar hanterades följaktligen av universitet och högskolor direkt. 55 procent av alla sökande är 25 år eller äldre, och en förhållandevis stor andel av alla sökande har redan minst en akademisk examen i bagaget.

ntalet registrerade studenter i högskolan var närmare 330 000 höstterminen 2002. Hälften av alla dessa var över 25 år. Kvinnornas andel av alla högskolestudenter är 61 procent men varierar från 19 till 89 procent beroende på ämnesområde. 73 procent av alla högskolenyborjare 2001/02 hade en svensk gymnasieutbildning i botten. Övriga hade någon annan utbildningsbakgrund såsom utländsk utbildning, folkhögskola etc. Hälften av alla högskolenyborjare läsåret 2001/02 hade studerat på komvux före högskolestudierna.

Är våra studenter (för) gamla?

En av utgångspunkterna för utredningen är att direktövergången från gymnasiet till högskolan bör öka. För att kvalificera bilden av övergången till högskolan kan vi konstatera att direktövergången varierar kraftigt mellan könen, mellan olika län och framför allt mellan olika program i gymnasieskolan. Bland de traditionellt sett studieförberedande programmen – naturvetenskaps- och samhällsvetenskapsprogrammen – är direktövergången inom tre år ca 70 procent. För övriga nationella program är direktövergången endast 14 procent. Tittar man på ålderssammansättningen bland olika utbildningar inom högskolan ser vi också att vissa utbildningar befolkas av yngre medan andra befolkas av äldre. I någon mening kan vi därför tala om en tudelad högskola: en för yngre och en för äldre. Det innebär också att en eventuell generell ungdomskvot inte kommer att fungera särskilt väl, eftersom potentialen för att lyckas med en sådan varierar kraftigt från utbildning till utbildning.

Det är viktigt att identifiera sådana faktorer som påverkar tidpunkten för en individs studiestart, men kanske ännu viktigare är att identifiera faktorer som i onödan förlänger studietiden, eftersom det riktigt intressanta trots allt är vid vilken ålder en individ lämnar högskolan för att försöka etablera sig på arbetsmarknaden. Jag gör ett försök att lista båda typerna av faktorer. Om ambitionen är att öka direktövergången så finns potentialen för detta inte bland eleverna på naturvetenskaps- och samhällsvetenskapsprogrammen, utan bland de andra 14 gymnasieprogrammen. Lyckas vi öka direktövergången från dessa program så kommer också den breddade rekryteringen i stor utsträckning ”på köpet”.

20,0-problematiken – beklaglig men förväntad

20,0-problematiken är beteckningen på den situation som uppstår när en person inte blir antagen utan bortlottad trots att hon eller han har högsta möjliga jämförelsetal på sitt betyg: 20,0. Detta är inte någon ny situation men omfattningen är större nu än någonsin. Inför höstterminen 2003 blev 262 personer med 20,0 bortlottade och antalet ökar kraftigt för varje ny antagningsomgång. I huvudsak är problemet än så länge koncentrerat till läkar- och veterinärutbildningarna. Förklaringen till 20,0-problemet står att finna i tre faktorer: efterfrågeöverskott, betygssystemet i sig och möjligheten att konkurrenskomplettera.

Den viktigaste förklaringen står sannolikt att finna i att efterfrågan på exempelvis läkarutbildning kraftigt överstiger utbudet av tillgängliga utbildningsplatser. Den andra förklaringen utgörs av det målrelaterade betygssystemet, i vars grundidé ligger att alla personer faktiskt skall kunna nå målen, vilket då också inkluderar målen för det högsta betyget. Den tredje förklaringen utgörs av möjligheten att konkurrenskomplettera. Vill man komma tillrätta med 20,0-problematiken måste man sannolikt sätta in åtgärder på inom alla dessa tre områden. Inom ramen för antagningssystemet handlar det dels om att minska incitamenten för konkurrenskomplettering, dels om att hitta andra särskiljande instrument än lotten. Det särskiljningsinstrument som kan användas med kort varsel är högskoleprovet, som till skillnad från betygen har goda rangordnande egenskaper. På något längre sikt kan man också tänka sig att utveckla ett antal områdesprov för att klara av urvalet.

Kan tillträdesreglerna bidra till breddad rekrytering?

I dag har vi en situation där många sökande blir utan plats och där många platser blir utan sökande – på en och samma gång! Det betyder att vi i princip kan tala om ”två högskolor i en”: en urvalshögskola och en rekryteringshögskola, vilket bekräftar tesen om att tillträdesregler aldrig kan betraktas isolerade från dimensioneringsfrågor. Om vi vill bli framgångsrika i vår ambition att bredda rekryteringen så måste vi inse att det handlar om långsiktigt och systematiskt arbete där en mängd olika insatser måste samverka. Det handlar om samarbeten och allianser med skolor, kommuner, studieförbund etc., information och marknadsföring, studievägledning, utbildningsutbudet, distributionsformer, antagningssystemet, bedömning av reell kompetens, mottagande och introduktion, stödinsatser, lärarfortbildning och pedagogisk utveckling.

Tillträdesreglerna kan förvisso bidra till en breddad rekrytering, men det finns skäl att kritiskt ifrågasätta sättet som de har använts på under de senaste 30 åren, dvs. att via generella och kvantifierbara inslag i regelverket (kvotgrupper, generella tilläggspoäng etc.) försöka åstadkomma breddning och mångfald. Sannolikt blir man mer framgångsrik i sådana ambitioner – vilket också flera studier bekräftar – genom att använda mer selektiva, ”målsökande” åtgärder. Kort och gott: att universitet och högskolor inom ramen för tydliga nationella rekryteringsuppdrag får ett större inflytande för vägarna dit, på sikt kanske också genom att en del av grundutbildningsanslaget kopplas till hur väl universitet och högskolor lever upp till sina egna ambitioner på området

Tillträdesreglernas beståndsdelar

Huvuduppgifterna – att ge information och hantera urval

Som ett förslag på en definition av tillträdesreglernas uppgifter föreslås att de skall

1. ge sann, relevant och begriplig information om de krav en viss högskoleutbildning ställer samt
2. i de fall inte alla behöriga sökande kan antas till en viss utbildning på ett legitimt, begripligt och rättssäkert sätt göra ett urval bland dessa.

Dessutom bör man ta ställning till om tillträdesreglerna dessutom har till sin uppgift att

3. genom sin utformning premiera relevant ämnesfördjupning och/eller ämnesbredd i gymnasieskolan samt
4. aktivt bidra till en breddad rekrytering med avseende på kön, social bakgrund, etnisk bakgrund och funktionshinder.

Den grundläggande behörigheten bör utgöra den ”breda kopplingen” mellan den gymnasiala nivån och högskolenivån och så att säga uttrycka den minsta gemensamma nämnaren. Utformningen av den särskilda behörigheten bör ha som utgångspunkt att ge den presumptive studenten en begriplig och pedagogiskt upplagd information. Utredningens huvudförslag för utformandet av den särskilda behörigheten är därför ett reviderat system för standardbehörigheter benämnt områdesbehörigheter.

När det gäller urval beskrivs de tre parallella vägar till högskolan som föreslås: betyg, prov och av högskolan beslutat urval. Grundtanken bakom att ha tre – i någon mening likvärdiga – vägar till högskolan är att alla urvalsinstrument har tämligen begränsade prognosegenskaper rent generellt och dessutom som regel är behäftade med andra svagheter. Därför bör en mix av urvalsmetoder eftersträvas, i enlighet med det gamla ordspråket ”lägg inte alla ägg i samma korg”.

Det av högskolan beslutade urvalet skall kunna bestå av andra särskilda prov än högskoleprovet; beaktande av tidigare utbildning eller arbetslivserfarenhet; kunskaper eller erfarenheter som är särskilt värdefulla för den sökta utbildningen eller det yrkesområde utbildningen förbereder för eller annan för utbildningen saklig omständighet.

Gymnasiebetyg

Gymnasiebetygen har i dag en väldigt stor betydelse för urvalet till högskolan. Det målrelaterade betygssystemet bygger emellertid på uppfattningen att kunskap och prestationer inte på något sätt är normalfördelade bland eleverna, utan – tvärtom – att alla elever skall kunna uppnå målen för ett visst betyg, även målen för det högsta betyget. Med andra ord: ett målrelaterat betygssystem lämpar sig inte särskilt väl för rangordnande ändamål.

De målrelaterade betygen i gymnasieskolan har också under de år de varit i drift visat upp ett antal negativa effekter, framför allt i termer av betygsinflation över tid och kraftig variation i betygssättningen mellan skolor och kommuner. Detta har i sin tur spätt på av de i princip obegränsade möjligheterna till konkurrenskomplettering. Den frågeställning jag brottats med är därför denna: hur kunna rädda kvar gymnasiebetygen vid antagningen till högskolan mot bakgrund av deras brister som rättssäkert och pålitligt urvalsinstrument? Det svar som jag

kommer fram till är att detta förutsätter ett väsentligt förändrat sätt att meritvärdera betygen. Dessa förslag återfinns under förslagsdelen.

Högskoleprovet

Högskoleprovet har också en förhållandevis stor betydelse för urvalet till högskolan, inte minst som den tänkta målgruppen för provet förändrats till att numera omfatta alla sökande, och inte bara s.k. 25:4-or som provet ursprungligen avsåg. Högskoleprovet har i huvudsak goda rangordnande egenskaper, men bygger trots allt i huvudsak på det testkunnande som fanns på 1960- och 70-talen. Provet missgynnar dessutom sökande med annat modersmål än svenska. Det finns därför goda skäl att modernisera provet, och då ta hänsyn till resultaten av de brett upplagda utvärderingar av provet som genomförts under senare år.

Arbetslivserfarenhet

Arbetslivserfarenhet förekommer både som grund för grundläggande behörighet (25:4-regeln), som grund för särskild behörighet (benämnd yrkeslivserfarenhet) och som urvalsgrund (tillsammans med resultat från högskoleprovet i den s.k. HA-gruppen). Arbetslivserfarenhet bör även framgent tillmätas ett betydande värde i samband med antagningen till högskolan men då på ett mindre schablonmässigt sätt än i dag, då arbetslivserfarenhet i praktiken utvecklats till ett renodlat ålderstillägg. Tankarna bakom bedömning av reell kompetens – dvs. en individuell bedömning av den sökandes faktiska kompetens – bör vara giltiga också i detta sammanhang, och arbetslivserfarenhet bör bedömas och premieras inom ramen för det av högskolan beslutade urvalet.

Andra särskilda prov

Att använda andra särskilda prov för urval är en möjlighet som universitet och högskolor kunnat använda sig av efter tillstånd från Högskoleverket. Intresset från lärosätenas sida att använda andra särskilda prov har dock varit tämligen begränsat. Skälen till detta är sannolikt de höga kostnaderna som varit förknippade med utveckling, genomförande och utvärdering. De erfarenheter som finns av andra särskilda prov kan dock i huvudsak betecknas som goda.

Inför framtiden är det därför viktigt att bygga vidare på de positiva erfarenheter som finns. Jag föreslår att ett antal nationella områdesprov, s.k. domänprov, bör utvecklas. Sådana prov – vi hittar bl.a. förebilder i det amerikanska SAT II-testet – har både god legitimitet och förhållandevis goda prognosegenskaper. Det är emellertid viktigt att denna typ av prov utvecklas på nationell basis, både för att hålla hög kvalitet och låga kostnader.

Intervjuer, som också förekommer inom ramen för urvalsgrunden andra särskilda prov bör dock användas med stor försiktighet. Dels är intervjuer väldigt kostsamma, dels gynnar intervjuer i hög grad personer som har redan tillägnat sig de språkliga och kulturella koder som traditionellt belönas inom högskolan. Vidare finns det skäl att fråga vem som skall ha privilegiet att bestämma vilken slags personlighet som intervjun skall försöka identifiera, liksom hur pass trovärdigt man kan bedöma ”personligheten” hos en 19-åring.

Alternativt urval

Alternativt urval infördes den 1 januari 2003 och kallas i vardagligt tal för ”fri kvot”. Det alternativa urvalet innebär att ett universitet eller en högskola för högst tio procent av platserna får bestämma urvalsgrunder som innefattar vissa förkunskaper eller andra sakliga omständigheter. Möjligheten att använda alternativt urval har dock använts i relativt liten skala, inte minst beroende på osäkerhet om dess verkliga syfte och överensstämmelse med lagstiftningen om likabehandling inom högskolan.

Jag anser att möjligheten till alternativt urval bör finnas kvar, men bli en del av den ”tredje vägen” till högskolan, dvs. bli en del av de lokalt beslutade urvalsgrunderna, och att lärosätena

därvidlag skall ta hänsyn till är sådan kunskap och erfarenhet som är särskilt värdefull för den sökta utbildningen eller är särskilt värdefull för det yrkesområde som utbildningen förbereder för.

Särskilda skäl

Urvalsgrunden särskilda skäl kan avse t.ex. funktionshinder eller annan synnerlig omständighet eller att den sökande har kunskaper eller erfarenheter som är särskilt värdefulla för den sökta utbildningen. Lärosätena är i dag som regel tämligen försiktiga med att utnyttja möjligheten att anta enstaka studenter på denna grund. Möjligheten bör dock finnas kvar, och universitet och högskolor bör årligen redovisa hur många personer som ansökt om att bli antagna via särskilda skäl, vilken typ av skäl som åberopats och hur många som antagits.

Reell kompetens

Universitet och högskolor skall numera bedöma en sökandes reella kompetens, vilket innebär att göra en helhetsbedömning av den sökandes faktiska möjlighet att klara av den sökta utbildningen. Det första årets erfarenheter av dessa bedömningar lovar också gott inför framtiden, men ett antal hinder måste dock undanröjas. Några exempel på detta: för det första betraktas reell kompetens fortfarande lite grann som ett sidospår. För det andra bör den nationella likvärdigheten i bedömningarna stärkas, och här kan de föreslagna områdesproven komma att spela en viktig roll i framtiden. För det tredje är det olyckligt att så många som bedömts behöriga på grundval av reell kompetens ändå inte blivit antagna, eftersom högskolorna inte velat/vågat använda det alternativa urvalet för att möjliggöra en antagning.

Förslag till nya tillträdesregler

Grundläggande behörighet

Jag föreslår att kraven för grundläggande behörighet utökas med krav på lägst betyget Godkänd i kärnämnenäna svenska och engelska, vilket motsvarar kurserna Svenska A och B eller Svenska som andraspråk A och B och Engelska A. Dessutom ställs krav på godkänt projektarbete. Dessa kurser och projektarbetet skall ingå bland de kurser med lägst betyget Godkänd som skall omfatta minst 90 procent av de gymnasiepoäng som krävs för ett fullständigt gymnasieprogram.

För gymnasial vuxenutbildning ställs samma krav som för gymnasieutbildning och att endast den som har slutförslaget från vuxenutbildningen uppfyller kraven.

Skälen för detta förslag är bl.a. att behörighetskraven måste ge sann och relevant information, att Högskoleverkets utvärderingar visar på försämrade förkunskaper i just svenska och engelska samt att en grundläggande behörighet som innefattar svenska och engelska förenklar konstruktionen av de särskilda behörighetskraven.

Till grund för detta förslag ligger bl.a. en simulering av andelen personer som uppnår grundläggande behörighet vid ett antal olika ämneskombinationer, däribland den nu föreslagna. Jag bedömer att de föreslagna ändringarna inte kommer att påverka övergången till högskolan på ett negativt sätt.

Särskild behörighet

Jag föreslår ett system med 14 olika områdesbehörigheter som ett sätt att organisera och beskriva den särskilda behörigheten. Den bärande tanken är att den blivande studenten har en legitim rätt att få en tydlig och överblickbar information om vilka behörighetskrav en viss högskoleutbildning ställer, och att universitet och högskolor bör beskriva sina behörighetskrav på ett tydligt, överblickbart och enhetligt sätt.

Inte heller bör förkunskapskrav till i huvudsak likartade utbildningar tillåtas variera mellan universitet och högskolor. Även ett i många stycken diversifierat utbud kan rymmas inom ramen för ett mindre antal områdesbehörigheter. Den information som ges om behörighetskraven

måste dessutom vara tydlig och pedagogiskt upplagd, annars förfelas det mesta av syftet. Jag föreslår därför att områdesbehörigheterna skall betecknas som "områdesbehörighet för beteendevetenskap", "områdesbehörighet för teknik" etc. För var och en av de 14 områdesbehörigheterna anges både behörighetsämnen och meritämnen. Behörighetsämnena anger de helt nödvändiga förkunskapskraven, medan meritämnena är ämnen som inte krävs för behörighet men som kan ge extra poäng. Syftet med detta är att premiera för högskolan relevanta fördjupnings- och breddningsstudier. Idén med behörighets- och meritämnena kan exemplifieras med sjuksköterskeutbildningen som enligt förslaget hör hemma inom områdesbehörigheten för vård och omsorg.

Områdesbehörighet för vård och omsorg

Behörighetsämnen

- Matematik B
- Naturkunskap B

Meritämnen

- Språk steg 3 alt. Modersmål B
- Matematik, fördjupning
- Svenska, fördjupning
- Engelska, fördjupning
- Psykologi
- Omvårdnad eller Social omsorg, kurser om lägst 100 poäng

Med andra ord: Matematik B och Naturkunskap B är de obligatoriska behörighetsämnena, medan de ämnen som anges som meritämnen ger "extra betalt". Här är tanken att maximalt tre av de angivna meritämnena skall kunna ge extra poäng, med 1 poäng per ämne oavsett vilket betyg den sökande har, allt för att inte skapa onödigt stress. En annan tanke är också att lyfta fram och synliggöra programspecifika kurser från primärt yrkesförberedande program, i ovanstående exempel kurser från omvårdnadsprogrammet.

Enligt förslaget skall Högskoleverket meddela föreskrifter om vilken områdesbehörighet som skall gälla för en utbildning som leder till en yrkesexamen, medan högskolan själv efter samråd med Högskoleverket skall bestämma vilka områdesbehörigheter som skall gälla för övriga utbildningar som vänder sig till nybörjare i högskolan.

Meritvärdering och urval

Tre vägar skall leda in i högskolan: betyg, prov och av högskolan beslutade urvalsgrunder. Normalt sett skall minst 30 procent av platserna fördelas på grundval av betyg, minst 30 procent av platserna fördelas på grundval av högskoleprov och minst 10 procent av platserna fördelas på grundval av det högskolan beslutade urvalet, men det skall vara möjligt att göra en annan fördelning av platserna om det finns bärande skäl för detta, exempelvis att det handlar om utbildningar som primärt syftar till fort- och vidareutbildning.

Betyg som urvalsgrund

Meritvärderingen av betyg skall enligt förslaget ske på ett annat sätt än i dag, genom att:

- meritvärderingen bör ske i två steg (först hela slutbetyget, därefter meritämnena),
- möjligheten att vid urval konkurrera med reducerat program bör slopas,
- en övre gräns på 18,5 sätts för jämförelsetalet på slutbetyget (till detta adderas då poängen för meritämnena, maximalt 3,0),
- jämförelsetalet bör anges med endast en decimal,
- möjligheten att utbyteskomplettera betyg bör avskaffas utom för icke godkända betyg (sådana skall kunna läsas upp, men bara tillgodoräknas som betyget Godkänd oavsett faktiskt betyg),
- lokala kurser bör inte räknas med,
- idrott och hälsa bör inte särbehandlas,
- urvalsgruppen BF (folkhögskola) bör slås samman med urvalsgruppen BG (betyg från gymnasieskolan).

Högskoleprov som urvalsgrund

Högskoleprovet bör utvecklas och moderniseras genom följande tänkbara åtgärder:

- Anpassning till personer med svenska som andraspråk.
- Anpassning till autentiska mätningar.
- Anknytning till informations- och kommunikationsteknologin.
- Anpassning till studenter med särskilda behov.
- Utveckla alternativ till skriftliga prov.
- Utöka provet med ett uppsatsprov.
- Utveckla områdesprov, s.k. domänprov, som ett alternativ till det generella högskoleprovet.
- Erbjud alla elever ett gratis högskoleprov under sista terminen i gymnasieskolan.

Av högskolan beslutade urvalsgrunder

De olika lokala inslagen som i dag finns – alternativt urval, andra särskilda urvalsprov, reell kompetens etc. – läggs samman i en sammanhållen, lokalt beslutad, urvalsgrund.

Denna urvalsgrund innebär att universitet och högskolor själva får basera urval på grundval av

1. andra särskilda urvalsprov än högskoleprovet,
2. kunskap, arbetslivserfarenhet eller annan erfarenhet som är särskilt viktig för den sökta utbildningen eller är särskilt värdefull för det yrkesområde som utbildningen förbereder för, eller
3. annan för utbildningen saklig omständighet.

Till de av högskolan beslutade urvalsgrunderna skall också finnas kopplade av regeringen fastställda rekryteringsmål.

Urval vid lika meriter

Vid i övrigt likvärdiga meriter kan i dag urval också göras med hänsyn till kön i syfte att förbättra rekryteringen från det underrepresenterade könet. Därefter får lottning tillgripas. Jag föreslår att vid likvärdiga meriter tas först hänsyn till kön, därefter till prioritetsordning, därefter till resultat på prov och först därefter får lottning användas.

Anstånd och studieuppehåll

Jag föreslår att en regel införs i högskoleförordningen som gör det möjligt att överklaga en högskolas avslag på en students ansökan om anstånd med studiestart och studieuppehåll.